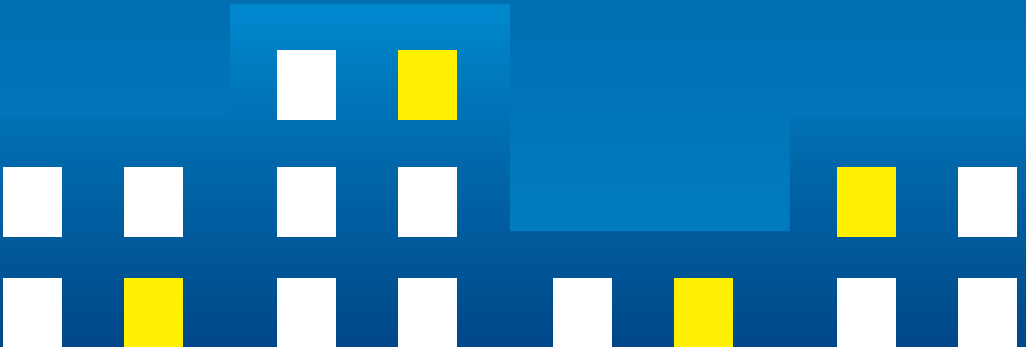

Arto Satonen

ALUEIDEN KOSTO

ja voidaanko
se välttää?

Seutukaupunkien toivon polku

Arto Satonen

ALUEIDEN KOSTO
J A VOIDAANKO SE VÄLTTÄÄ?

Seutukaupunkien toivon polku

Julkaisija:

Ajatuspaja Toivo /
Kansallinen kulttuurisäätiö
s.r., Helsinki 2021

Tekijänoikeudet:

Arto Satonen ja
Kansallinen kulttuurisäätiö

Toimitus: Antti Vesala

Taitto ja paino:

Vammaspaino, Sastamala 2021

Kannen ulkoasu:

Takomo Tuotanto Oy, Helsinki

ISBN: 978-952-7402-09-2 (nid.)

ISBN: 978-952-7402-10-8 (PDF)

SISÄLTÖ

Johdanto	5
1. Alkusanat	7
2. Alueiden kosto vaaliuurnilla ja kaduilla	11
3. Toteutuuko alueiden kosto myös suomessa?	15
4. Seutukaupunkien elinvoimaa kehitettävä - ohjelmatyöstä konkretiaan	23
5. Toimenpiteitä seutukaupunkien elinvoiman vahvistamiseksi.....	27
6. Sujuva asuminen on seutukaupunkien valtti.....	37
7. Verotulojen tasaus turvaa peruspalvelut	41
8. Luonnonresurssien hyödyntäminen ja teollisuuden toimintaedellytysten turvaaminen.....	45
9. Ovatko seutukaupungit keskenään samanlaisia?.....	49
10.Loppukevennykseksi: mitä urheilumenestys kertoo seutukaupunkien elinvoimasta?.....	53
11.Teesit ja yhteenveto	55
Kommentteja Arto Satosen ajatuksiin seutukaupunkien toivon polusta ja alueiden koston välttämisestä	61
Lähteitä ja lisälukemistoa	64

JOHDANTO

Ajatus kirjoittaa tämä kirja on kytynyt vuosia. Olen toiminut kansanedustajana vuodesta 2003 ja katsonut maailmaa oman vaalipiirini Pirkanmaan ja oman kotikuntani Sastamalan näkökulmasta. Merkittävän osan työajastani olen käyttänyt kotikuntani ja muiden Pirkanmaan kuntien elinvoiman edistämiseen sekä taistellut maakunnassa olevien palveluiden puolesta keskittämistä vastaan. Monissa asioissa on onnistuttu, osassa saavutettu torjuntavoitto ja osa taisteluista on hävitty. Lobattavia asioita on ollut jatkuvasti ja ne ovat pitkälti liittyneet juuri palveluihin ja elinvoimaan.

Olen toiminut aktiivisesti eduskunnan seutukaupunkiverkostossa sen alusta alkaen ja verkoston puheenjohtajana eduskuntakaudella 2011–15. Osallistuin myös valtiovarainministeriön seutukaupunkiohjelman tekoon ohjausryhmän jäsenenä yhdessä Seppo Kääriäisen kanssa. Työmme luovutettiin ministeri Anu Vehviläiselle kesäkuussa 2018. Olen kiertänyt kansanedustajana ja varapuhemiehenä virallisilla vierailuilla seutukaupungeissa ympäri Suomea. Monet tämän kirjan havainnot perustuvat niihin vierailuihin.

Lopullisen kipinän tämän kirjan tekemiseen sain kuitenkin kansainvälisestä kehityksestä. Näyttää siltä, että alueelliset kehityserot selittävät ihmisten välisiä tuloeroja paremmin sen miksi Brexit tapahtui, Donald Trump valittiin USA:n presidentiksi ja keltaliiveistä syntyi iso yhteiskunnallinen ongelma Ranskassa. ”Alueiden kosto” on mullistanut poliittista päätöksentekoa useissa maissa, ja aluepolitiikka on palannut marginaalista politiikan ytimeen.

Suomessa ja Euroopan Unionissa aluepolitiikkaa on perinteisesti tehty maakuntavetoisesti. On tuettu heikommin menestyviä maakuntia ja erityisesti niiden keskuskaupunkeja. Tämän toimintatavan mielekkyyden kyseenalaistaa se, että alueelliset erot ovat usein suurempia maakuntien sisällä kuin maakuntien välillä.

Viime aikoina suuret kaupungit ovat C23-yhteistyön kautta kasvaneet merkittäväksi aluepoliittiseksi voimatekijäksi. Ne eivät kuitenkaan edusta

koko suomalaista kuntakenttää. C23-kaupunkien lisäksi aluepolitiikassa pitäisi kuulua kehyskuntien, seutukaupunkien ja maaseutukuntien ääni. Tämä kirja on kirjoitettu seutukaupunkien näkökulmasta, koska juuri ne ovat viime vuosina olleet suurimpien muutosten kourissa ja juuri seutukaupungeissa on Suomessa suurin riski ”alueiden koston” toteutumiseen, kuten vuoden 2019 eduskuntavaalien tulokset osoittavat.

Tämän kirjan tavoitteena on kuvata seutukaupunkien Toivon Polku, jolla ”alueiden koston” kaltainen kehitys Suomessa voidaan välttää ja alueellista kehitystä tasapainottaa.

Tätä kirjaa varten olen käynyt keskusteluja monien tätä teemaa tuntevien kuntajohtajien, tutkijoiden ja poliitikkojen kanssa. Jokainen heistä on antanut oman lisänsä tähän tekstiin, josta toki itsenäisesti vastaan. Haluan erityisesti kiittää Rauman kaupunginjohtajaa Johanna Luukkosta, Huittisten kaupunginjohtajaa Jyrki Peltomaata, sekä loimaalaista veteraanikansanedustajaa Olavi Ala-Nissilää, jotka kaikki ovat pitkään pitäneet seutukaupunkinäkökulmaa esillä ja joiden antamat kommentit ovat siten olleet erityisen arvokkaita, sekä kansanedustaja Matias Marttista, joka on toiminut tärkeänä keskustelukumppanina. Kiitokset Toivo-ajatuspajalle tämän kirjasen julkaisusta ja toiminnanjohtaja Antti Vesalalle tärkeistä huomioista.

Tämä kirja on kirjoitettu koronasyksynä 2020 seutukaupungeissa Paraisilla ja Sastamalassa!

Arto Satonen

1. ALKUSANAT

Suomessa on laskentatavasta riippuen viitisenkymmentä seutukaupunkia. Seutukaupunki on tyypillisesti oman alueensa keskuskunta, johon ympäröivä maaseutu ja usein myös naapurikunnat suuntautuvat. Seutukaupunkiverkoston kuuluu 56 kaupunkia. Niissä on yhteensä 915000 asukasta, 71500 yritystä ja 350000 työpaikkaa. Kun mukaan lasketaan seutukaupunkien palveluihin tukeutuvat naapurikuntien asukkaat, voidaan sanoa seutukaupunkien vaikutusalueelle kuuluvan reilusti yli miljoona suomalaista ja lähes neljännes maan asukkaista.

Seutukaupungit ovat usein maakuntien kakkos- ja kolmoskaupunkeja. Ne eivät ole maakuntakeskuksia, eivätkä maakuntakeskusten välittömässä läheisyydessä olevia kuntia, joita kutsutaan kehyskunniksi. Seutukaupunkien koko vaihtelee Salon yli 50 000 asukkaan kaupungista alle 10 000 asukkaan kaupunkeihin. Tyypillisen seutukaupungin väkiluku on 10 000–30 000 asukkaan haarukassa.

Taustaltaan seutukaupungit ovat lähinnä vanhoja kauppaloita, jotka ovat toimineet kauppapaikan ohella myös alueensa hallinnollisina keskuksina tai suuryrityksen ympärille kasvaneita kaupunkeja, jotka väestönkasvun myötä ovat saaneet myös hallinnollisia tehtäviä. Tyypillinen esimerkki ensimmäisestä ryhmästä on Suomen kauneimmaksi kauppalaksi mainittu Ikaalinen, jolla on pitkä historia kaupan ja palveluiden kaupunkina, jälkimmäisestä ryhmästä tyypillinen esimerkki on paperitehtaan ympärille kasvanut Valkeakoski.

Toisen maailmansodan jälkeen seutukaupunkeihin keskittyi paljon kansalaisille tärkeitä julkisia palveluita. Tällaisia palveluita ovat esimerkiksi aluesairaala, ammattikorkeakoulu, käräjäoikeus, verotoimisto, TE-toimisto, sekä poliisin lupapalvelut ja putka. Kaikissa seutukaupungeissa ei ole koskaan ollut näitä kaikkia palveluita, mutta useimmissa kuitenkin lähes kaikki. 2000-luvulla julkisia palveluja on vahvasti keskitetty useilla hallinnonaloilla.

Keskittämisen seurauksena monet näistä palveluista ovat siirtyneet seutukaupungeista maakuntakeskuksiin. Tämä on seurausta siitä, että kukin hallinnonala on järjestänyt palvelut omasta näkökulmastaan tehokkaasti, ja silloin henkilöstövähennyksiä on kohdistunut erityisesti seutukaupunkiin. Kokonaisvaikutuksella on ollut huomattava vaikutus seutukaupunkien asemaan, kuten eduskunnan tarkastusvaliokunta on lausunnossaan 2/2016 todennut.

Kuntalaisten palveluiden siirtyminen kauemmaksi ei ole keskittämisen ainoa ongelma. Seutukaupungit ovat keskittämisen seurauksena menettäneet paljon julkisen sektorin työpaikkoja ja erityisesti hyvin koulutettua väestöä, koska monet ovat muuttaneet työn perässä maakuntakeskuksiin tai kehyskuntiin. Palveluiden keskittämällä maakuntakeskuksiin on kiistatta ollut negatiivinen vaikutus seutukaupunkien väestökehitykseen ja kehittymiseen.

Seutukaupungit ovat keskenään erilaisia. Keskittämistoimista ovat karsineet kaikki seutukaupungit, mutta jotkut niistä ovat silti kyenneet kasvamaan. Menestyjät ovat kuitenkin poikkeuksia. Timo Aro ja Rasmus Aro tekivät syyskuussa 2017 seutukaupunkien kasvun osatekijöiden tilastollisen analyysin, jossa arvioitiin 32 seutukaupungin kehitystä vuosina 2000–2016.

Väestökehityksellä mitattuna tutkimus on karua luettavaa. Alle 20 000 asukkaiden kaupungeista väestöään oli kasvattanut vain Ylivieska ja yli 20 000 asukkaan kaupungeista vain Valkeakoski. Väestö oli pysynyt lähes ennallaan Orimattilassa, Akaassa, Paraisilla, Raumalla ja Lohjalla. Suhteellisesti eniten eli vähintään 5 % väkilukuaan olivat menettäneet Jämsä, Varkaus, Kurikka, Lieksa, Pieksämäki ja Kuusamo. Absoluuttisesti eniten asukkaita olivat menettäneet Savonlinna (1 817) ja Salo (1 689).

Väestömäärä ei toki ole ainoa kehityksen mittari. Arojen tutkimuksessa on lisäksi tutkittu muuttovetovoimaa, alue- ja paikallistalouden kehitystä, työpaikkojen määrän muutosta, perustettujen yritysten määrää ja yrityskaupan kehitystä, investointeja, matkailu-, tapahtuma- ja vierailijakävijöiden määrää sekä opiskelijoiden määrän kehitystä.

Suurimmalla osalla tutkituista seutukaupungeista valtaosa kaikista mitareista on punaisen puolella eli kehitys on alenevalla käyrällä. Merkittäviä poikkeuksia yksittäisissä asioissa löytyy, mutta iso kuva on selvä. Suurin

osa seutukaupungeista on ollut viime vuosina isoja menettäjiä, ja niillä on suuria haasteita pysyä mukana kuntien välisessä kilpailussa asukkaista.

Yksittäisenä kriteerinä väestön muutos on kaikkien kuvaavin. Väestön väheneminen vähentää tarvetta yksityisiin ja julkisiin palveluihin, vaikuttaa negatiivisesti työpaikkojen määrään ja alentaa asuntojen hintoja. Väestön jatkuva väheneminen saattaa aiheuttaa negatiivisen kierteen, joka voimistaa itse itseään. Se puolestaan voi johtaa toivottomuuteen, millä voi olla huomattavia yhteiskunnallisia ja poliittisia seurauksia. On siis erityisen huolestuttavaa, että samaan aikaan kuin Suomen väkiluku kasvaa, lähes kaikissa seutukaupungeissa väki vähenee ja vanhenee.

Alueelliset erot ovat monin paikoin suurempia maakuntien sisällä kuin maakuntien välillä. Tämä tosiseikka asettaa koko harjoitetun aluepolitiikan uuteen tarkasteluun. Tähän asti aluepolitiikalla on erityisesti pyritty tukemaan heikommin kehittyvien maakuntien maakuntakeskuksia ja uskottu maakuntakeskusten vahvistumisen vahvistavan koko maakuntaa. Valitettavasti tämä ei enää pidä paikkaansa kaikkialla Suomessa. Myös kansainväliset vertailut osoittavat vahvaa eriytymiskehitystä nimenomaan maakuntien ja osavaltioiden sisällä, ei pelkästään niiden välillä.

Tämän pamfletin tarkoituksena on analysoida tämän eriytyvän kehityksen yhteiskunnallisia ja poliittisia vaikutuksia sekä etsiä keinoja, joilla seutukaupunkien ja niitä ympäröivän maaseudun elinvoimaa voitaisiin edistää ja aluekehitystä tasapainottaa.

2. ALUEIDEN KOSTO VAALIURNILLA JA KADUILLA

London School of Economicsin tutkija Andrés Rodríguez-Pose on luonut käsitteen alueiden kosta. Hän tarkoittaa taantuvien alueiden ihmisten kosta, joka tapahtuu äänestämällä populistieja protestina perinteisille valtapuolueille ja protestina oman kotialueensa negatiiviselle kierteelle. Rodríguez-Pose mainitsee esimerkkeinä Brexitin, USA:n presidentinvaalit 2016, sekä Ranskan ja Saksan vaalit 2017. Myöskin vuoden 2020 presidentinvaaleissa Donald Trump sai vahvan tuen taantuvista pienistä kaupungeista ja maaseudulta, kun taas Joe Bidenin äänet tulivat lähinnä suurkaupungeista ja niiden kehyskunnista.

Alueiden kosto oli erityisen vahvasti nähtävissä Ison-Britannian parlamenttivaaleissa 2019, jolloin Brexitin ajaneet konservatiivit voittivat pohjois-Englannissa useita vaalipiirejä, joista ei kymmeneen vuosiin ollut valittu parlamenttiin yhtäkään konservatiivia. Nämä alueet olivat asemiaan menettäneitä teollisuus- ja maaseutuyhteisöjä, monet seutukaupungeiksi laskettavia.

Rodríguez-Posen analyysi ja vaalitulokset osoittavat, että aluepolitiikka on tällä hetkellä politiikan ytimessä. Tämä havainto on merkittävä, koska aiemmin on ajateltu, että protesti kumpuaa yksilöiden välisistä tuloeroista. Tähän viittaa esimerkiksi Thomas Pikettyyn kuuluisaksi noussut kirja ”Pääoma 2000-luvulla.”

Rodríguez-Pose tulee kuitenkin vaalitulosten perusteella siihen lopputulokseen, että ihmisten väliset tuloerot eivät olleet keskeinen syy Brexitin toteutumiseen tai Donald Trumpin valintaan USA:n presidentiksi. Sen sijaan paljon keskeisempää on se, että populistien kannatus taantuville alueilla on huomattavasti suurempaa kuin menestyneillä alueilla. Köyhiä potentiaalisempia populistien äänestäjiä ovat asemansa menettäneet tai asemansa menettämistä pelkäävät työväestöön, pienyrityksiin ja alimpaan keskiluokkaan kuuluvat henkilöt. Näitä ihmisiä asuu pienemmissä kaupungeissa paljon. On helppo uskoa, että toivottomuus ja katkeruus ovat keskeisiä populistien äänestämisen motiiveja.

Huoli oman aseman menettämisestä, toivottomuus ja katkeruus eivät näy pelkästään vaaliurnilla. Ranskaa kuohuttanut keltaliivien mielenosoitusten sarja on esimerkki suorasta toiminnasta, jonka juurisyyt ovat alueiden eriyttämisessä. Taustalla on monien ihmisten vahva tunne siitä, että heidät ja heidän elinympäristönsä on jätetty osattomaksi yhteiskunnassa.

Viimeinen pisara keltaliiviliikkeen syntymiselle oli ehdotettu polttoaineveronkorotus. Maaseudun ihmiset kokivat tämän erityisen epäoikeudenmukaiseksi, koska se teki heidän työmatkoistaan ja asiointistaan kalliimpaa. Jotkut olivat jopa muuttaneet maalle alempien asuntojen hintojen vuoksi ja laskeneet siten selviytyvänsä, mutta tuntuva polttoaineveron korotus uhkasi romuttaa oman talouden.

Keltaliivien ja valtaapitäviin ajattelun eroa kuvaa hyvin yhden keltaliiviaktivistin lausahdus: ”He ovat huolissaan maailmanlopusta ja me olemme huolissamme kuun lopusta.” Tällä viitataan siihen, että valtaapitäviä kiinnostaa ilmastonmuutoksen torjunta ja keltaliivejä se, miten he selviävät tässä kuussa eteen tulevista laskuista.

Rodriguez-Pose argumentoi myös vahvasti, että ihmisten muuttohalukkuutta on yliarvioitu. Monille ihmisille muuttaminen toiselle alueelle on vaikeaa sosiaalisten suhteiden ja tunnesiteiden vuoksi. Muuttohalukkuus vähenee myös iän myötä. Suomessa muuttohalukkuutta pienentää lisäksi omistusasumisen kulttuuri. Taantuvalla alueella asunnon myynti on vaikeaa, eikä kauppahinnalla kykene ostamaan läheskään samantasoisia asuntoa kasvukeskuksista tai sen liepeiltä, joissa työmahdollisuudet ovat parhaat.

Muuttaminen taantuvalta alueelta kasvukeskukseen on ratkaisu joillekin ihmisille, mutta se ei ole kokonaisratkaisu. Esimerkit Suomesta suurien tehtaiden lopettamisen yhteydessä kertovat, että suuri osa ihmisistä on halukkaampia vaihtamaan alaa, kuin asuinpaikkaa. Hyvä esimerkki tästä oli Salcompin tehtaan alasajo Kemijärvellä. Moni työttömäksi jäänyt koulutettiin terveydenhoitoalalle, koska se mahdollisti työn saannin Kemi-

järveltä. Se mahdollisuus houkutteli monia enemmän kuin muutto työn perässä omaan ammattiin toiselle puolen Suomea.

Kun muuttoliike ei yksin kykene ratkaisemaan taantuvien alueiden ongelmaa, ratkaisuksi on haettava kunkin alueen taloudellisen potentiaalin hyödyntäminen. On kyettävä löytämään ja toteuttamaan asioita, jotka tuovat investointeja ja kehitystä myös taantuville alueille. Hyvin tärkeää on onnistua henkisen tilan kääntämisessä toivottomuudesta toivoksi. Historiasta löytyy valtavasti esimerkkejä alueista, joilla kukoistuskaudet ja taantumet vaihtelevat. Kun maailma muuttuu, muuttuvat myös ihmisten preferenssit, ja se heijastuu alueiden väliseen kilpailuun. Tässä suhteessa hyvä kysymys on, heilahtaako viisari koronan jälkeen jälleen uuteen asentoon.

3. TOTEUTUUKO ALUEIDEN KOSTO MYÖS SUOMESSA?

Alueiden kosto on siis täyttä totta useissa länsimaissa, mutta toteutuuko se myös Suomessa vai onko se jo toteutunut? Helsingin yliopiston alue-suunnittelun ja -politiikan professorin Sami Moision mukaan alueiden kosto näkyi vahvasti jo vuoden 2019 eduskuntavaaleissa. Moision mukaan Perussuomalaisten kannatus oli erityisen voimakasta Etelä-, Länsi- ja Keski-Suomen suurten kaupunkien väliin jäävillä alueilla, jotka aiemmin ovat olleet erityisesti Keskustan, mutta jossain määrin myös SDP:n vahvoja alueita.

Saman tyyppiseen tulokseen päästään katsomalla vuoden 2019 eduskuntavaalien tuloksia seutukaupungeissa. Idän, pohjoisen ja Pohjanmaan seutukaupungeissa Keskusta piti vielä vuoden 2019 vaaleissa pintansa suurimpana puolueena, vaikka menetti reilusti kannatustaan. SDP puolestaan oli vahvin teollisuusvaltaisissa seutukaupungeissa. Kokoomus onnistui nousemaan suurimmaksi vain Lapualla.

Olennaista on havainta, että lähes kaikissa seutukaupungeissa Perussuomalaiset olivat johtavan puolueen tärkein haastaja, ja lisäksi PS sai lähes kaikissa seutukaupungeissa puolueen valtakunnallista kannatusta korkeamman vaalituloksen. Perussuomalaiset oli lisäksi suurin puolue Salossa, Hyvinkäällä, Kankaanpäässä, Laihialla, Vihdissä, Laitilassa, Iisalmessa, Haminassa ja Orimattilassa. Maakuntakeskuksissa Perussuomalaiset olivat suurin vain Porissa.

Vaalitulosten perusteella on siis selvää, että Perussuomalaisten kannatus on seutukaupungeissa selvästi korkeampaa kuin suurissa kaupungeissa. Kokoomuksen kohdalla tilanne on päinvastainen. Kokoomus ylsi seutukaupungeissa vuoden 2019 eduskuntavaaleissa kahden suurimman puolueen joukkoon Lapuan lisäksi vain Savonlinnassa, Valkeakoskella ja Orimattilassa. Vain muutamissa seutukaupungeissa Kokoomuksen kannatus ylitti puolueen valtakunnallisen kannatuksen.

Vuoden 2019 vaalien tulosten perusteella näyttää siten selvältä, että Perussuomalaiset ovat selvästi saaneet kannatusta perinteisiltä puolueilta

(KESK, SDP, KOK) seutukaupungeissa. Perussuomalaisten kannatuksen nousu ei ole ollut yhtä vahvaa maakuntakeskuksissa ja kehyskunnissa. Tästä voi siis vetää johtopäätöksen, jonka mukaan Perussuomalaisilla on suhteellisesti suurempi kannatus väestöään menettävillä alueilla kuin väestöään kasvattavilla alueilla. Tässä mielessä voidaan puhua alueiden kostosta, jos siksi tulkitaan perussuomalaisten kannatuksen kasvu eduskuntavaaleissa, kuten professori Sami Moisio on argumentoinut kirjoituksessaan (Helsingin Sanomat 27.4.2019).

Kuntavaaleissa perussuomalaiset eivät tähän asti ole seutukaupungeissa menestyneet läheskään yhtä hyvin kuin eduskuntavaaleissa. Tämä selittyy sillä, että kuntavaaleissa perinteisillä puolueilla on yleensä paljon vahvemmat ehdokaslistat. Kyse ei ole vain ehdokkaiden määrästä vaan ennen kaikkea ehdokkaiden tunnettavuudesta ja arvostuksesta paikkakunnalla. Kuntavaaleissa äänestetään myös usein oman asuinalueen ehdokasta, mikä perinteisesti maaseutumaisissa kunnissa on suosinut keskustaa.

Alueiden koston takana on merkittävänä selittäväenä tekijänä pettymys oman alueen kehitykseen, ja populistien äänestäminen on lähinnä protesti vallanpitäjiä vastaan. Toki osa äänestäjistä varmasti toivoo ja jotkut jopa uskovat, että vallan vaihtuminen voisi muuttaa kehitystä. Kansainvälisesti ei ole olemassa näyttöä siitä, että oikeistopopulistien valtaannousu olisi parantanut perinteisiin puolueisiin pettyneiden ihmisten elinolosuhteita seutukaupungeissa. Pikemminkin päinvastoin.

Trumpin hallinnon alkuaikoina Yhdysvaltain talous menestyi ja työväestön palkat nousivat, mutta korona- aika on ollut täydellistä katastrofia. Washington Post kiteytti, että Trumpin valtakauden lopulla USA:n talous on huonoimmillaan sitten 30-luvun, yhteiskunnallista liikehdintää on eniten sitten 60-luvun ja julkinen terveydenhoito on huonoimmassa tilassa sataan vuoteen. Lisäksi nähtiin historiallinen kongressin valtaus, jota voi pitää Trumpin politiikan täydellisenä mahalaskuna, mikä käytännössä johti Trumpin vallan menetykseen sekä ajoi koko republikaanipuolueen hajalle ja alennustilaan.

Korona-aikaa ei tietenkään voi verrata normaaliaikaan. Ei silti ole selvää, että Trumpin noudattama protektionistinen kauppapolitiikka olisi nettomääräisesti hyödyttänyt amerikkalaisia myöskään ennen koronaa. Tullimuurit ovat toki suojanneet joitakin amerikkalaisia yrityksiä, mutta myös

kaupankäynnin rajoittamisen hinta on ollut kova. Protektionismin kääntöpuoli on, että se johtaa kauppasotaan, jossa tuontitavarat maksavat lopulta kaikille enemmän ja samalla kustannuskilpailukyky kotimaassa heikkenee. Tämän maksaa lopulta kuluttaja, koska jokainen Kiinasta tuotu tai USA:ssa valmistettu baseball-lippalakki on entistä kalliimpi, ja hinnannousu tuntuu eniten köyhemmän kukkarossa.

Isossa-Britanniassa populistisen äänestämisen jäljet tulevat todennäköisesti olemaan vielä paljon pahemmat. Business Insider laski, että Iso-Britannia on jo Brexitin aiheuttaman heikentyneen talouskasvun vuoksi menettänyt saman verran rahaa kuin se on maksanut EU jäsenmaksuja 47 vuoden aikana jo ennen kuin Brexit edes toteutuu. Lisäksi kaikki merkit viittaavat siihen, että pahin on vasta edessä. Isossa-Britanniassa onkin jo nyt nähtävissä erittäin laajaa tyytymättömyyttä Boris Johnsonin hallintoa kohtaan, vaikka Brexitin suuret vaikutukset alkavat realisoitua vasta vuoden 2021 aikana.

Isossa-Britanniassa alueiden kosto ja populistien tuki on ollut vahvinta niillä alueilla, joissa teollinen rakennemuutos on ollut suurinta.

Taantuvien alueiden kosto Brexitillä on todellinen Pyrrhoksen voitto. Taloudelliset ennusteet viittaavat vahvasti siihen, että Brexitin negatiiviset vaikutukset kohdistuvat voimakkaimmin juuri niille alueille, jossa Brexitä eniten kannatettiin.

Brexit-äänestys tuleekin jäämään historiaan äänestyksenä, jossa moni äänestäjä antoi äänellään itselleen potkut.

Mielenkiintoinen kysymys on, onko perussuomalaisilla tarjottavanaan taantuville seutukaupungeille jokin vaihtoehto, joka oikeasti parantaisi ihmisten elämää näissä kaupungeissa ja niiden liepeillä elävillä. Aloitetaan maahanmuutosta. Turvapaikkaperusteinen maahanmuutto ei ole keskitynyt seutukaupunkeihin vaan tiettyihin lähiöihin suuremmissa kaupungeissa, joissa varsinkin kotoutumisen ja toisen polven maahanmuuttajien integroitumisen haasteet näkyvät selkeimmin.

Seutukaupunkien maahanmuutto on pitkälti työperusteista. Tälle on

luonnollinen selitys. Seutukaupunkien menestyvät ja laajentuvat teollisuusyritykset tarvitsevat osaavaa ja motivoitunutta työvoimaa, jota on omalta alueelta rajallisesti saatavilla. Sama koskee teollisuuden lisäksi esimerkiksi sosiaali- ja terveysalaa, sekä maatalouteen ja matkailuun liittyviä työvoimatarpeita. Seutukaupungeille työperäisen maahanmuuton suitsiminen aiheuttaisi lisää ongelmia, koska työvoiman saatavuus on yritysten sijoittumisen kannalta keskeinen asia. Tässä suhteessa Perussuomalaiset tarjoaa seutukaupungeille täysin väärän vastauksen.

Jokainen suomalainen kunta suurimmasta pienimpään tavoittelee väestönkasvua ja työpaikkojen lisäämistä. Tämä tavoite on mahdotonta saavuttaa nykyisillä syntyvyyslukuilla. Jos aktiiviväestön määrää halutaan kasvattaa, edistää talouskasvua, sekä vahvistaa hyvinvointiyhteiskunnan rahoitus pohjaa, työperäisen maahanmuuton johdonmukainen lisääminen on ainoa nopeasti vaikuttava keino. Tässä suhteessa perussuomalaisten edustama sisäänpäin kääntyminen olisi myrkkyyä nimenomaan sille osalle Suomea, jolla on vaikeuksia houkutella kotimaista työvoimaa.

Toinen perussuomalaisten esillä pitämä aihe on ilmastonmuutoksen torjunnan kritisointi. Perussuomalaisille on ollut tärkeä linjaus, että puolue ei ole sitoutuneet kahdeksan eduskuntapuolueen yhteiseen julkilausumaan, jolla Suomi sitoutuu Pariisin ilmastopimuksen tavoitteisiin.

Seutukaupungeissa on useita oman alansa johtavia teollisia yrityksiä, jotka tekevät ulkomaankauppaa. Osa näistä yrityksistä hyötyy tiukentuvista ympäristönormeista, koska monilla suomalaisilla yrityksillä on osamista uusiutuvan energian hyödyntämisessä sekä ympäristöystävällisen teknologian ja tuotannon kehittämisessä.

Toki olennaista on, missä laajuudessa ympäristönormit otetaan ympäri maailmaa käyttöön ja millainen on kilpailutilanne milläkin toimialalla. Joka tapauksessa ilmastonmuutoksen torjunta on monille teollisille yrityksille myös mahdollisuus, ei pelkästään uhka, kuten Perussuomalaiset viestivät. Globaalit hiilitullit olisivat toki Suomen ja seutukaupunkien etu. Tässä perinteisten puolueiden ja perussuomalaisten näkemys on yhteinen.

Yksi seutukaupungeissa eniten puhuttavista asioista on liikenne. Seutukaupungit ovat liian pieniä, jotta niissä voisi toimia kattavasti palveleva kaupungin sisäinen joukkoliikenne. Toimiva joukkoliikenne on osalla seutukaupungeista mahdollista järjestää lähimpään maakuntakeskukseen

tai naapurikaupunkiin, mikä on tärkeää pendelöinnin kannalta. Valtaosa seutukaupungeissa tai niiden liepeillä asuvista ihmisistä ovat kuitenkin riippuvaisia oman auton käytöstä. Sen vuoksi autoilun kustannukset ovat tärkeä aihe seutukaupungeissa.

Autoilun kustannusten pitäminen kurissa samaan aikaan, kun liikenteen päästöjä joudutaan vähentämään, on iso haaste perinteisille puolueille seutukaupungeissa. Keskusta esittää satelliittipaikkannukseen perustuvaa verotusjärjestelmää. Kokoomuksen kansanedustaja Timo Heinonen on esittänyt ajoneuvoveron porrastamista asuinpaikan suhteen siten, että ajoneuvovero olisi pienempi silloin, kun asutaan alueella, jossa joukkoliikenne ei ole toimiva vaihtoehto. Ratkaisuja voi olla muitakin.

Varmaa kuitenkin on, että autoilun kustannusten merkittävä nousu seutukaupungeissa ja maaseudulla asuville olisi polttoainetta perussuomalaisten myllyyn. Perinteisten puolueiden on siis kyettävä löytämään keino, joka mahdollistaa työssäkäynnin kauempaakin omalla autolla eikä tee päivittäisestä asioimisesta liian kallista. Kaupunkien välistä joukkoliikennettä kehittämällä voidaan tähän vastata osittain, mutta vain osittain. Autolla ajamisesta on tehtävä puhtaampaa. Käytetään sitten sähköä, synteettisiä polttoaineita, biopolttoaineita, biokaasua tai jätteestä ja tähteistä tehtyjä polttoaineita.

Seutukaupunkien tulevaisuuteen vaikuttaa olennaisesti, miten liikenteen päästöjä onnistutaan vähentämään siten, että se ei pakosti edellytä ihmisten muuttamista kasvukeskuksiin. Jos muuttoliike autoilun kallistumisen vuoksi syntyy, negatiivinen kierre seutukaupungeissa vahvistuu ja alueiden kosto realisoituu. Tämän asian kanssa on oltava tarkkana. Tarastelussa on ilmastovaikutusten lisäksi otettava huomioon myös sosiaaliset, taloudelliset ja alueelliset vaikutukset, jotka voivat olla huomattavia. Olennaista on, että liikenteen päästöjä ei lähdetä alentamaan tuntuvien bensiini- ja dieselveron korotusten kautta.

Polttoaineveron korotuksen torjui myös Kokoomuksen puheenjohtaja Petteri Orpo haastattelussaan Uutissuomalaisessa (15.1.2021) toteamalla, että veronkorotuksia ei tule käyttää keinona autoilun päästöjen vähentämiseen tällä eikä seuraavalla vaalikaudella. Orpon mukaan veronkorotusta on aiemmin käytetty, mutta nyt korotusvaraa ei enää ole, koska polttoainevero on Suomessa jo nyt huippuluokkaa. Orpo linjasi, että liikenteen

päästöjä pitää vähentää edistämällä autokannan uudistumista ja puhtaampien polttoaineiden kehittämistä ja niiden osuuden kasvattamista.

Vuoden 2020 lopulla käytiin erikoinen keskustelu maatalouden ja maaseudun tukemisesta Perussuomalaisten ja Keskustan välillä. Perussuomalaisten puheenjohtajan Jussi Halla-Ahon mukaan ”Maaseudulla asuvilla ihmisillä on luja halu tulla toimeen omalla työllään eikä ketkuttella kepulaisella tukipolitiikalla” (MTVn haastattelu 29.11.2020). Tämä puheenvuoro sai luonnollisesti vahvan vastaryöpyyn keskustalaisilta, erityisesti eduskuntaryhmän puheenjohtajalta Antti Kurviselta, jonka mukaan Halla-Ahon näkemykset ovat erittäin surullisia, mutta äänestäjien kuluttajien suojan kannalta on hyvä, kun ne tulevat esiin.

On vaikea tietää, mitä Halla-Aho tarkkaan ottaen lausunnollaan tarkoitti. Mahdollisesti hän tarkoitti ylipäätään maaseudun tukemista, johon voisi sisällyttää sekä maataloustuet että esimerkiksi kuntien verotulojen tasaukset. Lausunnossa on totta toinen puoli. Maaseudulla tehdään paljon töitä, mutta siitä huolimatta maatalous ei pyörisi ilman maataloustukia, joilla on kaksi tarkoitusta. Ensinnäkin maataloustuet alentavat kaikkien kuluttajien ruuasta maksamaa hintaa. Toiseksi ne osaltaan suojaavat kotimaista tuotantoa, mikä tukee myös huoltovarmuutta. Verotulojen tasaus puolestaan takaa sen, että peruspalvelut voidaan tuottaa kaikille lapsille, nuorille ja vanhuksille lähes samantasoisesti koko maassa.

Halla-Ahon kaunis ajatus siitä, että maaseudun ihmiset selviäisivät ilman tukia ei tämän hetken Suomessa ole mahdollista, koska EU:n sisämarkkinat ovat vapaat ja maatalouspolitiikkaa tehdään EU-tasolla. Myös metsätaloudessa esimerkiksi KEMERA-tukien merkitys on tärkeä. Halla-Ahon kepulaiseksi ketkutteluksi leimaamalla tukipolitiikalla on siis kiistatta paikkansa maaseudun elinvoiman takaajana.

On kuitenkin ollut mielenkiintoista havaita, että Halla-Ahon kannanotot eivät saaneet täystyrmäystä maaseudulta. Tämä selittyy sillä, että keskustalainen alue- ja maatalouspolitiikka on saavuttanut jo niin monta ”torjuntavoittoa”, että usko sen toimivuuteen horjuu maaseudulla ja seutukaupungeissa, vaikka välitön luopuminen tuista johtaisikin katastrofin. Silloin kun usko oman elinkeinon ja oman kotikunnan kehittymiseen alkaa horjua, tartutaan helposti epätoivoisiin äänestysvaihtoehtoihin, kuten esimerkit maailmalta kertovat. Alueiden koston uhka on siten todellinen.

Kysymykseen, toteutuuko alueiden kosto Suomessa, on vielä mahdoton vastata. Selviä merkkejä siitä oli jo vuoden 2019 eduskuntavaaleissa, ja päätöksentekoon on tulossa monia asioita, jotka saattavat laukaista tällaisen kehityksen. On myös selvää, että populistisilla puolueilla on vahva tarve hyödyntää poliittisesti alueiden tyytymättömyyttä. Näin ovat tehneet Boris Johnson ja Donald Trump. Niin tekee aivan varmasti myös Jussi Halla-Aho, jolle vielä edellisiä eduskuntavaaleja suurempi tuki seutukaupungeista on elinehto pyrkimyksissä nostaa Perussuomalaiset suurimmaksi puolueeksi ja päästä tavoittelemaan pääministerin paikkaa.

Perinteisten puolueiden tulee ymmärtää seutukaupunkien hätä ja kyetä vastaamaan siihen. Nyt on viimeinen hetki kääntää monissa kaupungeissa vallitseva toivottomuus toivoksi ja tehdä politiikkaratkaisuja, joilla seutukaupunkeihin saadaan lisää investointeja ja elinvoimaa, joka tuo mukanaan myös uusia asukkaita ja tasapainottaa aluekehitystä. Alueiden kosto voidaan vielä Suomessa välttää, mutta se edellyttää sekä tämän uhan ymmärtämistä että käytettävissä olevien elinvoimaa lisäävien keinojen hyödyntämistä.

4. SEUTUKAUPUNKIEN ELINVOIMAA KEHITETTÄVÄ – OHJELMATYÖSTÄ KONKRETTIAAN

Eduskunnan tarkastusvaliokunnan tekemien huomioiden jälkeen valtionvarainministeriön johdolla on tehty ohjelmatyötä, jossa on käyty läpi kokonaisvaltaisesti seutukaupunkien asemaa ja tehty ehdotuksia seutukaupunkien elinvoiman vahvistamiseksi. Tärkeimpiä asiakirjoja ovat Antti Rantakokon selvitys ”Elinvoimaa seutukaupungeille”, Sipilän hallituksen aikana tehty seutukaupunkiohjelma, jonka parlamentaarisisessa työssä olin mukana, sekä nykyisen hallituksen tekemä toimenpideohjelma, joka sisältää 31 omaehtoisen kehittämisen toimenpidettä.

Ohjelmatyössä on tunnistettu kipukohtat ja kehittämiskohteet. Konkreettisia tuloksia on kuitenkin saatu aikaan vähän. Ohjelmatyö ja kuntajohtajien vetämä seutukaupunkiverkosto ovat kuitenkin onnistuneet lisäämään seutukaupunkien tunnettavuutta ja seutukaupunkien haasteiden tunnustamista. Tämäkin on jo merkittävä asia, koska perinteisesti aluepolitiikkaa on tehty maakuntavetoisesti.

Maakuntavetoisen aluepolitiikan tarkastelutapa perustuu kehityksen tarkasteluun maakuntien välillä. Perinteinen ajattelu on ollut, että maakuntakeskuksen vahvistaminen säteilee koko maakunnan elinvoimaan. Aluepolitiikan keskiössä onkin pitkään ollut heikommin menestyvien maakuntakeskusten tukeminen. Tästä on esimerkkinä alueellistaminen, jolla työpaikkoja siirrettiin Helsingistä maakuntien keskuskaupunkeihin kuten Seinäjoelle, Kuopioon, Hämeenlinnaan, Poriin jne. Alueellistamisesta vain 7% kohdistui seutukaupunkeihin, eli sen merkitys oli näiden kaupunkien näkökulmasta käsin mitätön yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta.

Perinteisen aluepolitiikan mallia on noudatettu pitkälti myös EU-rahoiduksen kautta saaduilla varoilla. Itä- ja Pohjois-Suomi ovat saaneet paljon avustuksia Euroopan Unionin kautta, mutta niiden suurin hyöty on mennyt alueen suurimpiin kaupunkeihin. Tämä on sinänsä luonnollista, koska esimerkiksi yliopistot ja niiden läheisyhteisöt ovat luonteva taho pyörittämään kehitys- ja innovaatiohankkeita. Suurin osa hankerahoista ja niiden aikaansaamasta kehityksestä hyödyttää yliopistokaupunkeja ja niiden lähialueita.

Kolmas seutukaupunkien kannalta hankala alueellinen ulottuvuus on maakuntakohtainen kehitystarkastelu. Menestyvissä maakunnissa, kuten esimerkiksi Pirkanmaalla, koko maakuntaa arvioivat luvut sekä väestönkasvun että talouden kehittymisen suhteen ovat vahvasti positiivisia. Kehitys on kuitenkin hyvin erilaista Tampereen keskusseudulla, seutukaupungeissa ja maakunnan reuna-alueilla.

Tuoreiden verotietojen mukaan vuonna 2019 Pirkanmaan korkeimmat mediaanitulot olivat kehyskunnissa eli Pirkkalassa (30 009), Lempäälässä (28 730), Kangasalla (27 771) ja Nokialla (27 325). Koko Pirkanmaan keskiarvo oli 25000 euron tasolla, ja lähellä sitä olivat Tampere, jossa erot kaupunginosien välillä ovat valtavia, sekä Tampereen läheiset seutukaupungit Valkeakoski ja Akaa. Kauempana Tampereelta sijaitsevat seutukaupungit Mänttä-Vilppula (23 096), Sastamala (22 317), Ikaalinen (21 414) ja Parkano (20 929) olivat tulolistassa jo selvästi kauempana. Listan hännillä ovat pienet maaseutukunnat Kihniö ja Punkalaidun.

Kuten luvuista näkee, kehyskuntien ja seutukaupunkien välillä on huomattava ero mediaanitulossa. Tämä ero selittyy osittain ikärakenteella. Seutukaupungeissa on enemmän senioriväestöä, ja eläkeläisten tulot ovat aktiiviväestöstä alhaisemmat. Toinen selitys on koulutusero. Kehyskunnissa on enemmän korkeasti koulutettua ja siten keskimäärin enemmän tienaavaa väkeä. Tampereen keskiarvolukua laskee suuri opiskelijoiden ja maahanmuuttajien määrä, vaikka valtaosa Pirkanmaan parhaista veronmaksajista asuu Tampereella. Kaikkineen tämä tilasto osoittaa, että maakunnallinen keskiarvo ei kuvaa riittävän tarkasti Pirkanmaan kehitystä, koska erilaisten kuntatyyppien väliset erot ovat niin suuria. Keskeinen selittäjä kehityseroille Pirkanmaan sisällä on etäisyys Tampereen Keskustorille. Tämä pätee kaikkeen muuhun paitsi Tampereen sisäiseen tulonjakoon, joka on kaupunginosakohtaista.

Yksi konkreettinen tapa arvioida kehitystä kuntien välillä maakunnan sisällä on katsoa syntyneiden lasten määriä. Pirkanmaalla tuoreiden tilastojen mukaan (tammi-marraskuu 2020) perusteella vertailu edelliseen vuoteen antaa positiivisen signaalin maakunnan reuna-alueille, koska syntyneiden määrä kasvoi eniten Mänttä-Vilppulassa, Pälkäneellä, Sastamalassa, Virroilla ja Urjalassa. Absoluuttiset luvut kertovat kuitenkin toista. Kehyskunta Lempäälän ja seutukaupunki Sastamalan väkiluku on samalla tasolla, mutta Lempäälässä vauvoja syntyi tammi-marraskuussa

2020 yhteensä 221 ja Sastamalassa 143. Vastaavasti kehyskunta Pirkkala on väkiluvultaan hieman pienempi kuin seutukaupunki Valkeakoski, mutta Pirkkalassa vauvoja syntyi 164, kun Valkeakoskella syntyi 128. Kehyskunta Hämeenkyrö on väkiluvultaan samaa kokoa kuin seutukaupunki Mänttä-Vilppula. Hämeenkyrössä lapsia syntyi 76, Mänttä-Vilppulassa 63.

Syntyvyserot eivät selity perheiden koolla. Pikemminkin seutukaupungeissa ja maaseutukunnissa lasten määrä perhekunnittain on usein suurempi kuin kasvukeskuksissa ja kehyskunnissa. Erot selittyvät synnytysikäisten naisten määrällä. On luonnollista, että kun väestön ikärakenne painottuu vanhempiin ikäluokkiin, lapsia syntyy vähemmän. Tämä aiheuttaa monissa seutukaupungeissa koulutuksellisen haasteen 5–10 vuoden sisällä, kun pienemmät ikäluokat tulevat kouluikään ja kouluverkkoa joudutaan sopeuttamaan lasten määrään. Pidemmässä juoksussa pieni syntyvyys aiheuttaa haasteen osaavan työvoiman saannille. Tämä ongelma näkyy osassa Suomea jo nyt.

Pirkanmaa on erinomainen esimerkki kehityserojen kasvusta maakunnan sisällä, mutta ei suinkaan ainoa esimerkki Suomessa. Saman tyyppistä kehitystä on nähtävissä muuallakin. Esimerkkinä todella suurista kehityseroista maakuntien sisällä voi mainita vaikkapa Rovaniemen ja Kemijärven tai Joensuun ja Lieksan väliset erot. Kyse on aivan kuin kahdesta eri maailmasta, vaikka samassa maakunnassa ollaankin. USA:n osavaltioiden sisällä kehityserot ja polarisoituminen on vielä moninkertaista Suomeen verrattuna, ja niin ovat ongelmatkin, kuten olemme saaneet havaita.

Perinteinen maakuntavetoinen aluepolitiikka ei kykene vastaamaan seutukaupunkien haasteisiin, koska erot maakuntien sisällä ovat suurempia kuin maakuntien välillä. Siten se ei myöskään kykene estämään alueiden koston tyyppistä kehitystä. Seutukaupungeja on sen vuoksi tarkasteltava omana kohteenaan ja tehtävä juuri niiden elinvoimaa edistäviä politiikkatoimia.

Riippumatta siitä, missä päin maata seutukaupungit sijaitsevat, niiden haasteet ovat paljon lähempänä toinen toisiaan kuin mitä ne ovat maakunnan sisällä suhteessa keskuskaupunkiin. Lähes kaikki Suomen maakunta-

keskukset ovat kasvavalla uralla. Poikkeuksen muodostavat Kouvola, Pori, Mikkeli ja Kajaani, joilta kaikilta puuttuu oma yliopisto. Seutukaupungeista vain Raumalla on tutkintoon johtavaa yliopistokoulutusta.

On vaikeaa löytää kansainvälisiä esimerkkejä, joista voisi ottaa oppia suomalaisten seutukaupunkien elinvoiman vahvistamiseen. USA:ssa ja Isossa-Britanniassa on alueellisessa eriytymisessä vielä paljon suurempia haasteita, ja niiden yhteiskunta poikkeaa Suomesta niin paljon, että sieltä ei ole oppia otettavana. Eikä ole oppia otettavissa Ranskastakaan, ellei sitten varoittavana esimerkkinä siitä, mihin alueiden kosto pahimmillaan voi johtaa.

Norja on maa, jossa aluekehitys on tasapainoisempaa, vaikka sielläkin suuret kaupungit ja niiden lähialueet kasvavat. Norjaa on kuitenkin vaikea rinnastaa Suomeen. Ensinnäkin siellä on öljyvarojen vuoksi käytössä aivan valtavat julkiset resurssit, mikä näkyy suurina panostuksina infrastruktuuriin myös pohjois-Norjassa.

Lisäksi Norja kykenee tarjoamaan Tromssa-Finnmarkin alueen pohjoisiin osiin muuttaville asukkaalleen käsittämättömiä taloudellisia etuja, kuten esimerkiksi oikeuden vapautua opintolainasta, kun asuu pohjoisessa vaaditun ajan. Myös työvoiman sivukulut ovat Norjan pohjoisosissa valtion tukitoimien vuoksi selvästi etelä-Norjaa alhaisemmat, joten subventoinnin avulla tuetaan myös työpaikkojen syntymistä ja säilymistä pohjoisessa Norjassa.

Voimakkaimmat aluepoliittiset toimet kohdistuvat nimenomaan Norjan pohjoisosiin, jolloin kyse on koko maan pitämistä asuttuna, mihin Norjalla on myös vahva turvallisuuspoliittinen intressi. Tromssan läänin pohjoisosien ja entisen Finnmarkin alueen erityistukien taustalla onkin se, että alueen väestön säilyminen vähintään ennallaan palvelee koko Norjan turvallisuuspoliittista intressiä.

Norjan resurssit ja turvallisuuspoliittinen intressi ovat siten niin erilaisia, että sieltäkään ei ole suoraan Suomeen sovellettavaa oppia otettavaksi. Suomen onkin löydettävä oma mallinsa, jolla voidaan tasapainottaa aluekehitystä. Tasapainoisen aluekehityksen kannalta juuri seutukaupunkien menestyminen on keskeistä, koska niissä asuu yhteensä lähes miljoona ihmistä, ja niiden vaikutusalue ulottuu niitä ympäröivän maaseudun kautta suureen osaan Suomea.

5. TOIMENPITEITÄ SEUTUKAUPUNKIEN ELINVOIMAN VAHVISTAMISEKSI

5A. Koulutus, innovatiivipolitiikka ja työvoiman saatavuus

Seutukaupungeissa on tyypillisesti toisen asteen koulutusta eli lukio ja ammattioppilaitos. Joissakin seutukaupungeissa on myös ammattikorkeakoulu. Joistakin seutukaupungeista ammattikorkeakoulu on lopetettu. Kaikilla ammattikorkeakoulua ei ole koskaan ollutkaan, ja joissakin tapauksissa ammattikorkeakoulutus toimii aikuiskoulutuksen kautta räätälöidysti oman maakunnan ammattikorkeakoulun alaisuudessa. Pysyvää tutkintoon johtavaa yliopistokoulutusta on vain Rauman OKL:ssä.

Osaavan työvoiman saatavuus on seutukaupunkien suurimpia haasteita. Ammatillinen oppilaitos vastaa ammatillisen perustyövoiman tarpeeseen, samoin aikuiskoulutus. Korkeammin koulutetun työvoiman saaminen seutukaupunkeihin on iso haaste ja se vaikuttaa myös yritysten sijoittumiseen. Paljon esimerkkejä löytyy yrityksistä, joiden tuotanto sijaitsee seutukaupungissa, mutta korkeampaa koulutusta vaativat tuotekehityksen ja taloushallinnon työpaikat ovat suuremmissa kaupungeissa.

Aikuiskoulutuksen rooli korostuu seutukaupungeissa. Alueelle jo asetuneen väestön osaamistason nostamisella voidaan osittain vastata työvoimapulaan. Juuri sen vuoksi räätälöidyt ammattikorkeakoulutasoiset koulutukset, esimerkiksi teknikosta insinööriksi tai lähihoitajasta sairaanhoitajaksi- tyypiset koulutukset ovat hyvin tärkeitä niille seutukaupungeille, joilla ei ole omaa AMK- tasoista koulutusta. Tarve nopeasti suoritettaviin korkeakoulututkintoihin, erikoistumiskoulutuksiin ja tutkinnon osista muodostuviin kokonaisuuksiin on erityisen voimakas seutukaupungeissa, koska tutkinnon jo suorittaneita henkilöitä on vaikeampi rekrytoida seutukaupunkeihin kuin maakuntakeskuksiin.

Koulutusyhteistyötä on onnistuneesti toteutettu joissakin seutukaupungeissa korkeakouluasiamiehen avulla. Korkeakouluasiamies pitää yhteyttä alueen yrityksiin ja selvittää heidän tarpeitaan sekä koulutuksen että TKI-toiminnan osalta.

Ammattikorkeakoulujen rahoitusmallin, erityisesti strategiarahoituksen, tulee kannustaa siihen, että ammattikorkeakoulut huolehtivat kattavasti

oman maakuntansa koulutustarpeista.

Seutukaupunkien suurimmat teollisuusyritykset eli ns. veturiyritykset ovat usein omalla alallaan valtakunnan kärkiyrityksiä ja myös merkittäviä vientiyrityksiä. Näiden yritysten kehittämisellä on siten suoraa vaikutusta Suomen vientiin, kilpailukykyyn ja vaihtotaseeseen. On siten valtakunnallinen intressi, että seutukaupunkien veturiyrityksille on tarjolla verkostojen muodossa ja Business Finlandin kautta apua teollisuuden uudistumiseen sekä uusien teknologioiden ja liiketalousmallien käyttöönottoon.

Innovaatiopolitiikan ulottuminen myös seutukaupunkeihin on tärkeää. Tämä on luontevaa toteuttaa alueen yritysten, seutukaupungin, ammatikorkeakoulun, yliopiston ja tutkimuslaitosten verkostojen kautta. On kuitenkin tärkeää huolehtia siitä, että seutukaupungit saavat osansa innovaatorahoituksesta, mikä poikii investointeja seutukaupunkien veturiyrityksiin.

Kulttuuri- ja tiedeministeri Annika Saarikko on käynnistänyt korkeakouluselvityksen, jonka on tarkoitus ottaa huomioon myös seutukaupunkien koulutukselliset ja TKI-toimintaan liittyvät tarpeet. On erittäin tärkeää, että näin myös tapahtuu, koska kyse on seutukaupunkien elinvoiman ja veturiyritysten kilpailukyvyn kannalta keskeisestä asiasta.

Valtio tekee suurimpien kaupunkien kanssa MAL-yhteistyötä, jossa sovi-taan maankäyttöön, asumiseen ja liikenteeseen liittyvistä asioista valtion ja kaupungin välillä, ja valtio tukee tavoitteiden toteutumista myös taloudellisesti. Tämänäyttypistä sopimuksellista MAL-yhteistyötä ei ole viisasta laajentaa seutukaupunkeihin, koska seutukaupunkien haasteet maankäytön, asumisen ja liikenteen osalta eivät ole samaan tapaan valtakunnallisesti merkittäviä. Pikemminkin seutukaupungeille on tärkeää, että ne voivat tarpeen tullen tehdä nopeasti ja ketterästi maankäyttöön ja asumiseen liittyviä ratkaisuja.

Mahdollisuus sopimukselliseen yhteistyöhön valtion kanssa olisi kuitenkin tarpeen silloin, kun kyse on valtakunnallisesti merkittävän teollisuus-tai palveluklusterin kilpailukyvyn turvaamisesta. Tällaisia paikallisesti erittäin merkittäviä ja valtakunnallisesti tärkeitä klustereita ovat esimerkiksi Savonlinnan mekaaninen metsäteollisuus, Levin matkailu, Loimaan kone-rakennusklusteri ja Uudenkaupungin autoklusteri.

Uusi tapa sopimukselliseen yhteistyöhön olisi maakuntakeskuksen ja

maakunnan seutukaupunkien välisen yhteistyön laajentaminen sopimustasoiseksi. Perinteinen maakuntavetoinen aluepolitiikka voisi toimia nykyistä paremmin, jos maakuntakeskus veloitettaisiin osana valtion tukemaa MAL-sopimusta tai muuta valtiolta saatavaa tukea vastaan yhteistyöhön oman maakuntansa seutukaupunkien kanssa. Tämä sopimuksellisen yhteistyö tiivistäisi maakuntia sisäisesti ja toisaalta valtion maakuntakeskukseen antamat tuet hyödyttäisivät laajemmin koko maakuntaa. Esimerkiksi Pirkanmaalla keskuskaupunki Tampere tekee hyvin läheistä yhteistyötä Tampereen seutuyhteistyöhön kuuluvien kehyskuntien kanssa, mutta sen sijaan yhteistyö on paljon suppeampaa maakunnan seutukaupunkien kanssa.

Työvoiman saatavuus ei ole seutukaupungeille haaste vain korkeasti koulutetun työvoiman osalta. Seutukaupungeissa sijaitseva ammatillinen koulutus on usein nivottu yhteen paikallisen elinkeinoelämän tarpeiden kanssa. Kasvuyritykset eivät kuitenkaan saa läheskään aina riittävästi osaavaa ja motivoitunutta työvoimaa omalta työssäkäyntialueelta. Rekrytointia on siten suunnattava laajemmalle Suomeen ja myös maan rajojen ulkopuolelle.

Työperäinen maahanmuutto on hyvin tärkeä asia seutukaupungeille. Useissa seutukaupungeissa on ulkomaisen työvoiman tarvetta erityisesti teollisuuden, sosiaali- ja terveydenhoidon, alkutuotannon ja matkailun parissa. Työlupien sujuva käsittely on siten tärkeä asia ja joissakin tapauksessa jopa elinehto yritysten kilpailukyvyllä nopeasti muuttuvilla markkinoilla. Työluvan nopeampaa saantia voitaisiin edistää ottamalla käyttöön ”hyvä työnantaja” -sertifikaatti, jolloin työlupa myönnettäisiin nopeammin niihin yrityksiin, joissa työlöt ja työehdot ovat todistetusti kunnossa. Kokoomuksen eduskuntaryhmä on tätä esittänyt, ja ajatus on saanut kannatusta myös hallituksen piiristä.

Erityinen kysymys seutukaupungeille on perheenyhdistämisen tuloraja. Nykyisin esimerkiksi kahden aikuisen ja kahden lapsen perheeltä edellytetään 2 600 euron nettotuloa, jotta luvan perheenyhdistämiseen voi saada. Kynnys on varsin korkealla, koska usein vain toinen puolisoista on perheenyhdistämistä haettaessa töissä.

Tuloraja on mitoitettu kasvukeskusten kustannustason mukaan. Se on varmaankin realistinen Tampereella tai Espoossa, mutta se ei ole oikein

mitoitettu Kemijärvellä tai Keuruulla. Todellisten asumiskustannusten huomioiminen perheenyhdistämisessä helpottaisi huomattavasti EU/ETA-alueen ulkopuolelta tulevan ulkomaisen työvoiman tuloa seutukaupunkeihin. Monet tulijat todennäköisesti myös jäisivät alueelle pitkäaikaisesti.

Tärkeää on myös edistää Suomessa tutkinnon suorittaneiden ulkomaalaisten opiskelijoiden jäämistä töihin Suomeen. Suuri osa valmistuneista haluaisi jäädä Suomeen, mutta ongelmana on määräaikainen työlupa. Kokoomuksen eduskuntaryhmä on esittänyt, että kaikki Suomessa korkeakoulututkinnon suorittaneet ulkomaalaiset saisivat pysyvän oleskeluluvan Suomeen, jolloin he voisivat rakentaa tulevaisuutensa tänne ja hyödyttää osaamisellaan Suomea. Tämä osaltaan helpottaisi osaavan työvoiman saamista seutukaupunkeihin.

Houkuttimena vastavalmistuneiden ulkomaalaisten jäämiseksi Suomeen voitaisiin käyttää oikeutta vähentää opintojen aikana maksetut lukukausimaksut jälkikäteen verotuksessa esimerkiksi 3–5 työvuoden aikana, mitä Kokoomuksen eduskuntaryhmä on myös esittänyt. Näin syntyisi taloudellinen houkutin jäädä Suomeen. Suomeen jäämistä voidaan edistää myös tarjoamalla nykyistä enemmän suomen ja ruotsin kielen opetusta opiskeluaikana. Paikallisen kielen oppiminen edesauttaa työllistymistä ja helpottaa integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

5B. Liikenne - hyvä saavutettavuus on elinehto

Suomessa tehdään paraikaa valtakunnallista liikennejärjestelmäsuunnitelmaa, jolla pyritään linjaamaan liikenteen kehittämistä yli vaalikausien. Kaikkineen kyse on 12 vuoden suunnitelmasta. Tämän suunnitelman linjaukset ovat erittäin tärkeitä myös seutukaupungeille. On hyvin tärkeää, että suunnitelman tavoitteessa eli koko Suomen saavutettavuudessa onnistutaan, koska silloin siitä hyötyvät myös seutukaupungit.

Kaksitoistavuotisessa suunnitelmassa on olennaista hahmottaa matkustajavirtojen lisäksi tavaravirtojen liikkeet eli se, missä sijaitsevat Suomen elinvoiman ja elinkeinojen kannalta keskeiset suuret teolliset yritykset ja miten niiden logistiset reitit ja vaikutukset kanavoituvat. Tämä on olennainen asia Suomen teollisuuden kilpailukyvyyn kannalta. Isojen teollisuuslaitosten ja kaivosten vaikutukset heijastuvat tuotanto- ja logistiikkaketjun

kautta usein moniin paikkakuntiin ympäri Suomea.

Suurin osa valtion budjetin kautta vuosittain rahoitetuista liikenneinvestoinneista suuntautuu suurimpien kaupunkien välisten rauta- ja maantieteyhteyksien kehittämiseen. Lisäksi valtion rahoilla tuetaan Tampereen raitiotien ja Raide-Jokerin kaltaisia kasvukeskusten sisäisiä liikennehankkeita. Seutukaupunkien liikennehankkeisiin valtion rahaa riittää huomattavasti vähemmän. Tämä on sinällään ymmärrettävää, koska keskeinen valtiontuen kriteeri on liikenteen määrä. On kuitenkin tärkeää, että isoja infrainvestointeja tehtäessä myös seutukaupunkien näkökulma huomioidaan.

Liikenne- ja viestintäministeriö käyttää vuosittain 32 miljoonaa euroa VR:n junaliikenteen ostoihin. Tällä rahalla tuetaan merkittävästi myös monien seutukaupunkien yhteyksiä, koska pelkästään lipputulot eivät riitä junayhteyden kustannuksiin. Jos rahoitusta kasvatettaisiin, matkustajaliikenne voitaisiin avata uudelleen esimerkiksi Raumalle ja Äänekoskelle sekä maakuntien lähijunapilotit vakinaistaa ja näin vähentää liikenteen päästöjä.

Marinin hallitus on kohdistanut 20 miljoonan euron lisärahoituksen ilmastoperusteiseen joukkoliikennetukeen, joka ohjautuu pääosin suurimmille kaupunkiseuduille. Tämä on lähtökohtaisesti perusteltua, koska suurissa kaupungeissa on eniten mahdollisuuksia korvata henkilöauto-liikennettä joukkoliikennettä kehittämällä. Jatkossa on kuitenkin huomioitava, että myös seutukaupunkeihin suuntautuva ostoliikenne vähentää merkittävästi päästöjä, ja siten myös sen rahoittaminen on perusteltua.

Lähi vuosikymmenten suurimmat liikenneinfranhankkeet tulevat olemaan isot raidehankkeet eli päärata, Turun tunnin juna ja itärata. Nämä palvelevat ensisijaisesti niitä seutukaupunkeja, jotka sijoittuvat radan varteen. Isojen infranhakkeiden vaikutusta voidaan kuitenkin merkittävästi laajentaa, jos samalla investoidaan esimerkiksi pääradan syöttöliikenteeseen, jolloin hyötyjiksi pääsevät myös Keski-Suomen, Pohjanmaan ja Satakunnan maakuntakeskukset ja seutukaupungit.

Raideyhteyksien merkitys saattaa olla yksittäisen seutukaupungin kehitykselle aivan ratkaiseva asia. Hyvä esimerkki on pääradan varrella sijaitseva Parkano, jossa sijaitsee vilkas rautatieasema, jossa oli ennen Koronaa yli 100000 matkustajaa vuodessa. Parkanosta on nopea raideyhteys

sekä Tampereelle että Seinäjoelle. Jos Parkanossa pysähtyviä junavuoroja on niin paljon, että päivittäinen työssäkäynti on mahdollista molempiin suuntiin, Parkanon houkuttelevuus asuinpaikkana kasvaa. Jos junayhteydet eivät ole riittävät, autolla tapahtuva päivittäinen työssäkäynti Seinäjoelle tai Tampereelle on useimmille liian hankalaa, ja asuinpaikka valitaan muualta kuin Parkanosta.

Tieliikenteessä keskeinen kehittämiskohde on runkotieverkko, joka katkaa vilkkaimmat maantieosuudet ympäri maan. Näiden yhteyksien kehittäminen palvelee puolestaan niitä seutukaupunkeja, jotka sijoittuvat jonkin runkotieverkon varrelle. Niiden seutukaupunkien osalta, jotka jäävät tässä tarkastelussa paitsioon, tärkeää on saada hyvä ja toimiva yhteys lähimmille runkoteille.

Monet seutukaupungit sijaitsevat työssäkäyntietäisyyden päässä maakuntakeskuksesta, jolloin mittavaa työssäkäyntiliikennettä on molempiin suuntiin. Tällöin korostuu seutukaupunkien ja maakuntakeskuksen välisen liikenneyhteyden merkitys. Tärkeää on myös julkisen liikenteen toimivuus. Vuoroyhteyden tulee olla riittävä ja liikkumisen on oltava kohtuuhintaista seutulipun tai vastaavan järjestelyn avulla.

Seutukaupungeissa sijaitsee hyvin paljon vientiteollisuutta, jonka kannalta on tärkeää ottaa huomioon liikenneyhteydet satamiin. Tavarankuljettaminen ei saa olla liian hidasta tai liian kallista, jotta kilpailussa pärjätään. Pohjoisimmassa Suomessa kuljetustuki tasapainottaa kuljetuskustannuksia pitkällä etäisyyksillä. Myös isompien rekkojen käyttö on järkevää ja ekologista siellä, missä hyvät liikenneyhteydet sen mahdollistavat.

Ilmastonmuutoksen torjuntaan liittyen seutukaupungeissa on hyvät mahdollisuudet lisätä kävelyn ja pyöräilyn osuutta työmatka- ja asiointiliikenteessä. Suuri osa seutukaupungeissa asuvista tekee työtä omissa kunnassaan, ja matka työpaikalle on lyhyt. Toisaalta volyymit eivät mahdollista riittävän tiheää julkista liikennettä, joten kävelyn ja pyöräilyn lisääminen on keskeinen keino edistää liikenteen päästöjen vähentämistä seutukaupungeissa. Tästä on jo hyvä esimerkki Pirkanmaalta, missä Valkeakoskella käydään eniten työssä polkupyörällä.

*Tietoliikenneyhteyksien merkitys kasvaa koko ajan.
Huippunopeat ja moitteettomasti toimivat tietoliikenneyhteydet ovat
välttämättömyys seutukaupungeille, jotta ne voivat
hyödyntää monipaikkaisuuden trendiä ja
tarjota hyviä mahdollisuuksia etätyöhön.*

Korona-aika on mullistanut etätyön täysin. Yli miljoona suomalaista on korona-aikana tehnyt säännöllisesti etätyötä. Merkittävä osa tästä tulee jäämään pysyväksi. Töiden tekeminen mökiltä tai kakkosasunnolta voi siten merkittävästi tasapainottaa aluekehitystä, koska mökkiläisten jättämä rahamäärä tukee huomattavasti seutukaupunkien palveluyrityksiä, vaikka veronmaksu suuntautuu omaan kotikuntaan.

Etätyön mahdollisuuksien hyödyntäminen edellyttää kuitenkin erinomaisia tietoliikenneyhteyksiä. Seutukaupungit voivat myös perustaa etätyökeskuksia, joissa etätyötä tekevät voivat toimia samassa työyhteisössä, vaikka tekevätkin eri alan töitä. Mökkiläiset voidaan myös ottaa aktiiviseksi osaksi yhteisöä, kuten monet seutukaupungit ovat jo tehneet, ja silloin myös heidän tarpeensa tulevat huomioiduiksi kunnallisessa päätöksenteossa.

5C. Soteuudistus - uhka vai mahdollisuus

Suomen julkinen terveydenhoitojärjestelmä on perinteisesti perustunut neliportaiseen malliin, johon ovat kuuluneet terveyskeskukset, aluesairaalat, keskussairaalat ja yliopistolliset sairaalat. Seutukaupungeissa on tyyppillisesti ollut oman kunnan väestöä palvelevan terveyskeskuksen ohella aluesairaala. Keskussairaalat ovat lähtökohtaisesti maakuntakeskuksissa, ja yliopistosairaloita on koko maassa viisi. Poikkeuksen muodostaa Kotka, jossa on keskussairaala, vaikka se ei olekaan maakuntansa suurin kaupunki. Pitkään oma keskussairaala on ollut myös Kemissä ja Savonlinnassa, jotka ovat sen kuitenkin nyt soteuudistuksen myötä menettämässä.

Useimmissa seutukaupungeissa on toiminut aluesairaala, joka on tarjonnut erikoissairaanhoidon oman kunnan asukkaiden lisäksi lähikuntien

asukkaille. Aluesairaala on monissa seutukaupungissa ollut iso työllistäjä ja siten tärkeä elinvoimatekijä.

Terveystieteiden työnjaon muuttuminen on ollut hankala asia aluesairaaloille. Aluesairaaloitten elintila on kaventunut, koska terveyskeskukset ovat ottaneet enemmän tehtäviä hoidettavaksi. Tämä on ollut sikäli järkevää, että palvelut on pystytty tuottamaan potilaille lähempänä niissä kunnissa, joissa ei ole aluesairaala. Lisäksi monissa sairaanhoitopiireissä hoitoja on keskitetty keskussairaalaan. Useista aluesairaaloista onkin lakkautettu leikkaustoiminta ja synnytykset, joistakin myös yöpäävystys. Joitakin aluesairaaloita on kokonaan lopetettu, esimerkkinä Mäntän sairaala.

Seutukaupunkien ja niihin tukeutuvien lähikuntien asukas pohja riittää jatkossakin siihen, että seutukaupungeissa toimii kattavia palveluita tarjoava terveyskeskus. Sen sijaan aluesairaaloitten asema on vahvasti uhattuna. Esimerkiksi Pirkanmaalla entiset aluesairaalat Valkeakoskella ja Sastamalassa on muutettu Tampereen yliopistollisen sairaalan yksiköiksi. Samalla lakkautettuja toimintoja korvaamaan on siirretty sellaisia toimintoja, joissa sairaala palvelee koko Pirkanmaan sairaanhoitopiirin asiakas-kuntaa, ei siis vain perinteisen aluesairaalan käyttäjäkuntien potilaita.

Perinteinen aluesairaalamalli tulee väistämättä tiensä päähän. Erikoistuminen on ainoa vaihtoehto sille, että sairaalat säilyvät ja niiden työllisyys - ja elinvoimavaikutus seutukaupungeissa jatkuu. Tämä tarkoittaa erikoissairaanhoiton työnjaon toteuttamista siten, että aluesairaaloille jää siihen oma roolinsa erikoistumalla johonkin erityisalaan. Esimerkiksi Vammalan aluesairaala osana TAYSia erikoistuu nykyisin psykiatriaan, sisätauteihin sekä kuntoutukseen ja palvelee näillä sektorilla myös tamperelaisia potilaita.

Soteuudistus tulee olemaan erityisen kipeä niille seutukaupungeille, joilla on tähän asti ollut laajamittaista erikoissairaanhoitoa, kuten Kemissä ja Savonlinnassa. Suuria ongelmia tulee myös niille seutukaupungeille, jotka ovat kokonaan ulkoistaneet terveydenhoitonsa yksityiselle toimijalle ja saavuttaneet siten kustannushyötyjä, kuten Mänttä-Vilppula tai ulkoistamisella säilyttäneet sairaalansa leikkaustoiminnan, kuten Jämsä.

Sote voi kuitenkin olla joillekin seutukaupungeille myös mahdollisuus, jos edellä kuvattu työnjakomalli halutaan toteuttaa ja erikoissairaanhoiton palvelut järjestetään maakunnassa siten, että aluesairaaloitten tilat,

henkilökunta ja osaaminen hyödynnetään eikä kaikkea erikoissairaanhoidoa keskitetä keskussairaalaan.

Kokonaan oma kysymyksensä on se, miten sosiaali- ja terveystoimen siirtyminen maakunnalle vaikuttaa seutukaupunkien toimintaedellytyksiin. Esimerkiksi Sastamalassa sosiaali- ja terveystoimen osuus kunnan budjetista oli 63 % vuonna 2019. Tästä summasta noin kolmannes oli erikoissairaanhoidoa, joka on tähänkin asti tuotettu maakunnallisesti sairaanhoitopiirin kautta. Muutos on silti valtava, koska pääosin omana työnä toteutettu perusterveydenhoito, vanhusten hoito ja sosiaalitoimi siirtyy toiselle toimijalle. Kyse on myös useiden satojen työpaikkojen siirtymisestä.

Soteuudistuksessa poistuu siis kunnilta suurin osa menoista ja vastuista, mutta samalla poistuu myös suurin osa tuloista. Suureksi haasteeksi tulee talouden kestävyys, koska velat jäävät hoidettavaksi olennaisesti pienemmillä tuloilla. Hyvä kysymys on myös se, onko kunnilla jatkossa riittävästi edellytyksiä investoida elinvoimaan, kun kuntien talouden koko on selvästi nykyistä pienempi ja riskinotto kyky rajallisempi? Tästä ovat huolissaan seutukaupunkien lisäksi suuretkin kaupungit. Tätä näkökulmaa on pitänyt esillä mm. Tampereen pormestari Lauri Lyly.

Positiivista toki on se, että kuntataloudesta tulee ennustettavampaa, kun soteuudistuksen myötä suurin ja muuttuvin osa kunnan budjettia poistuu. Budjettia tehtäessä on paljon helpompi ennustaa peruskoulun kuin erikoissairaanhoidon menotarpeita. Soteuudistuksen yhteydessä on kuitenkin välttämätöntä huomioida, että kunnille jää uudistuksen jälkeen edellytykset hoitaa kunnille jäävät tehtävät sekä riittävä mahdollisuus investoida elinvoiman edistämiseen.

6. SUJUVA ASUMINEN ON SEUTUKAUPUNKIEN VALTTI

Asuntojen hinnat määrittyvät kysynnän ja tarjonnan mukaan. Väestöään kasvattavista kunnissa asuntojen hinnat lähtökohtaisesti nousevat ja kasvaviin kuntiin rakennetaan paljon uusia asuntoja, mikä edelleen nostaa asuntojen keskimääräistä hintaa. Väestöään menettävissä kunnissa hinnat lähtökohtaisesti laskevat ja uusia asuntoja rakennetaan vähän, koska vanhoja asuntoja on paljon myytävänä. Asia ei toki ole aivan näin yksinkertainen. Monissa seutukaupungeissa on sekä väestöään kasvattavia asuinalueita että väestöä menettäviä asuinalueita. Hintakehitys eriytyy siten myös kunnan sisällä.

YLEn joulukuussa 2020 tekemän kyselyn mukaan 30 % suomalaisista valitsisi asuinpaikakseen pikkukaupungin tai taajaman, jos valintaa ei rajoittaisi raha tai työpaikka. Pikkukaupunki tai taajama on suosituimpi kuin muut vaihtoehdot (suuren kaupungin keskusta 15 %, suuren kaupungin reunamat 23 %, maaseudun haja-asutusalue 26 % ja ulkomaat 5 %). Kyselyn tulokset eivät juurikaan ole muuttuneet vuoden 2016 tuloksista. Ero on sen sijaan merkittävä väestöryhmien välillä. Suurten kaupunkien keskustat vetävät nuoria ja sinkkuja, pikkukaupungit ja maaseutu lapsiperheitä ja eläkeiän kynnyksellä olevia. Tärkeää on kuitenkin työpaikan sijainti, ja siten seutukaupunkien elinvoima on ratkaiseva asia myös asukkaiden houkuttelussa.

Pääkaupunkiseutu erottuu asuntojen hintatasossa täysin muusta maasta ja sen vuoksi edes sen vertaaminen maan muihin osiin ei juuri anna lisäarvoa. Asumisen hinnassa on kuitenkin merkittävää hintaeroa myös maakuntien sisällä.

Hyvä esimerkki on Pirkanmaa, jossa asuntojen hinnan määrittelee pitkälti etäisyys Tampereen keskustorilta. Vanhan osakehuoneiston keskimääräinen neliöhinta oli Tampereella 2830 euroa kesällä 2020. Nokiassa neliöhinta oli 1860 euroa ja Sastamalan keskustassa Vammalassa 1533 euroa. Sastamalan vanhoissa kuntakeskuksissa, esimerkiksi Pehulassa neliöhin-

ta putoaa jo reilusti alle tuhannen euron. Etäisyys Tampereen keskustaan Nokialta on tietä pitkin ajettuna 16 km, Vammalasta 50 km ja Pehulasta 65 km.

Korona-aika on jonkin verran muuttanut asumisen trendejä. Maaseudun ja pienempien kaupunkien kohteet kiinnostavat nyt entistä enemmän. Tämä on näkynyt erityisen selvästi Sastamalassa, jossa asuntokauppa on kiihtynyt yli 20 % vuoden aikana. Muuttajat haluavat enemmän tilaa ja omaa rauhaa, jolloin kiinnostus kohdistuu sinne, missä edullisia asuinneiliöitä on saatavilla.

Etätyön lisääntyminen tukee tätä trendiä ja on kiihdyttänyt erityisesti mökkien ja kakkosasuntojen kauppaa, josta ovat hyötyneet monet seutukaupungit. Jos korona-aika muuttaa pysyvästi ainakin joidenkin ihmisten preferenssejä asumisen suhteen, sillä voi olla aluekehitystä tasapainottava vaikutus.

Korona on tehnyt lyhyessä ajassa kymmenestä seutukaupungista muuttovoittoisia. Tammi-marraskuussa 2020 muuttovoittoa saaneet seutukaupungit olivat Paimio, Parainen, Loviisa, Raasepori, Riihimäki, Ylivieska, Somero, Forssa, Nurmes ja Kemijärvi. Näistä vain Paimio sai muuttovoittoa myös vuosina 2015–19 keskiarvolla mitattuna. Määrät ovat toki pieniä. Paimio ja Parainen saivat 52 henkilön muuttovoiton ja muilla muuttovoitto oli vielä pienempi. Muutos on silti merkittävä, koska aiemmin muuttotappio oli samoilla kunnilla Paimiosta lukuun ottamatta joitakin kymmeniä vuosittain. Lisäksi monien muiden seutukaupunkien muuttotappio on merkittävästi pienentynyt korona-aikana.

Seutukaupunkien vahvuus on nimenomaan kasvukeskuksiin nähden edulliset asuinneiliöt. Kemijärvellä keskimääräinen neliöhinta putoaa jopa 818 euroon, kun se esimerkiksi Raumalla on 1650 euroa, joten myös seutukaupunkien välillä on valtava hintaero, mikä kuvaa hyvin paikkakuntien vetovoimaa, työllisyystilannetta ja asuntomarkkinoiden tilannetta.

Seutukaupunkien keskeinen valtti asukkaiden houkuttelussa on sujuva arki. Elämä on kasvukeskuksiin verrattuna edullisempaa, asumismenot pienemmät, harrastukset edullisemmat ja lapset voivat liikkua paljon itsenäisesti. Ruuhkia ei ole, ja arjessa tarvittavat palvelut ovat nopeasti saata-

villa. Myös luonto on lähellä. Erityisesti edullisemmat asuinkustannukset takaavat sen, että palkalla tulee paremmin toimeen. Tämä on todella iso asia, koska suurimpien kaupunkien keskustoissa riittävän tilavasti asuminen on jo monelle keskituloisellekin taloudellisesti mahdotonta.

Asuinpaikan valinnassa turvallisuudella on tärkeä merkitys. Seutukaupungeissa turvallisuuteen on totuttu, ja esimerkiksi huumeongelmat ovat yleensä vähäisempiä kuin isoissa kaupungeissa. Myös nuorten syrjäytymistä on helpompi ehkäistä pienemmässä yhteisössä, jossa ihmiset tuntevat toinen toisensa.

Seutukaupungeissa on kuitenkin huoli poliisin riittävästä läsnäolosta. Vuosien saatossa myös poliisi on keskittänyt toimintojaan ja poliiseja maakuntakeskuksiin. Partiot toki toimivat kaikkialla, mutta putkien määrää on vähennetty. Kun kuljetusmatka putkaan on kymmeniä kilometriä suuntaansa ja yksi putkakuljetus vie partion aikaa yli kaksi tuntia, huoli turvallisuustyhjiöstä kasvaa.

Avainasia on poliisien määrä. Poliisiammattikorkeakoulun sisäänotto nostettiin neljään sataan vuonna 2015 Petteri Orpon toimiessa sisäministerinä. Nykyiset koulutusmäärät mahdollistaisivat lähivuosina 8000 poliisin tason, jota Kokoomuksen vaihtoehtobudjetissa on esitetty. Ennen vuoden 2019 eduskuntavaaleja puolueet sopivat yhteisesti poliisien määrän nostamisesta 7200 poliisista 7850 poliisiin vuoteen 2023 mennessä. Antti Rinteen hallitusohjelmassa juuri poliisien määrä joutui yllättäen säästökohteeksi, ja nykyinen hallitus tavoittelee vain 7500 poliisia vuodelle 2023. Ero saattaa kuulostaa pieneltä, mutta juuri niillä viimeisillä sadoilla poliiseilla on iso merkitys siihen, millaista palvelua poliisi voi kohdentaa pienempiin kaupunkeihin ja harvaan asutulle alueelle, ja miten se vaikuttaa kansalaisten turvallisuuden tunteeseen.

Edullisten neliöhintojen käänköpuoli on, että seutukaupunkien asunto-markkinat eivät juuri houkuttele sijoittajia. Vuokratuotto toki saattaa olla hyväkin, mutta asuntojen merkittävä arvonnousu on epätodennäköistä. Myyntiajat ovat myös pidempiä kuin kasvukeskuksissa, joten asunnoista ei halutessaan saa rahaa irti yhtä nopeasti.

Asuntojen hinnan putoaminen liian alas ei myöskään ole hyvä asia. Jos hinnat laskevat niin paljon, että vuokra-asunnosta saa hyvän tuoton vuokraamalla asuntoja vain niille, joille yhteiskunta maksaa vuokran, riskinä on sosiaalisten ongelmien kasvu. Kaikkien on toki saatava katto pään päälle,

mutta kaupunkisuunnittelussa kannattaa varoa ghettoaisten alueiden syntyä.

Osa seutukaupungeista säätelee asuntomarkkinoita purkamalla vanhoja kunnan omistamia vuokra-asuntoja, joille ei ole kysyntää tai joiden korjauskustannukset, esimerkiksi putkiremontin vuoksi, olisivat liian suuria. Valtiovalta tukee tätä ARAVA-vuokratalojen purkuavustuksilla. Saneerattavien asuntojen osalta ilmastotavoitteisiin valtio kannustaa energia-avustuksilla, ja esteettömyyttä sekä ikääntyvien asuntotarpeita tuetaan ARA-avustuksella.

On tärkeää, että väestöään menettävien seutukaupunkien erityishaasteet huomioidaan valtion asuntopoliittisissa linjauksissa kuten asuntopoliittisessa kehittämisohjelmassa. On myös selvitettävä, voidaanko ARA-rakentamistukien kriteereitä muuttaa siten, että ne soveltuisivat paremmin myös seutukaupunkien tarpeisiin.

Asuntomarkkinoilla myös tarjonta luo kysyntää. Osa asunnon ostajista ei ensisijaisesti hae asuntoa joltakin paikkakunnalta vaan etsii ylipäättään itselleen ja perheelleen sopivaa asuntoa. Jos asuntotarjonta on laadukas ja monipuolinen, myös seutukaupunkeihin muuttaa ihmisiä, jotka alun perin etsivät asuntoa muualta. Asuntotarjonnan vahvistamisessa kaavoituksella ja kuntien poikkeuslupakäytännöllä on iso rooli. Mitä vapaammin annetaan rakentaa, sen enemmän on potentiaalisia tulijoita. Tämä koskee erityisesti vetovoimaisia kohteita kuten rantarakentamista.

Uusien asuntojen rakentamisessa on osalla seutukaupungeista isoja haasteita. Isot rakennusyhtiöt keskittyvät lähinnä rakentamiseen kasvukeskuksiin ja niiden lähialueille, toki myös vetovoimaisimpiin seutukaupunkeihin. Seutukaupunkien uudistuotanto on kuitenkin useimmiten paikallisten rakentajien varassa. Jos uudistuotantoa on niukasti, se heikentää sekä veto-, että pitovoimaa. Paikalliset rakentajat ovat siten erittäin tärkeässä roolissa ja kuntien kannattaa tehdä heidän kanssaan yhteistyötä.

Seutukaupungit ovat lähtökohtaisesti ketterämpiä kumppaneita rakentajille kuin isot kaupungit. Tämä kilpailuetu on tärkeää säilyttää, koska uudisrakentamiseen seutukaupungeissa kohdistuu ylipäättään vähemmän kiinnostusta kuin kasvukeskuksiin. Onkin tärkeää, että maankäyttö- ja rakennuslaki jatkossakin mahdollistaa kunnille sujuvan kaavoituksen eikä ELY:n valtaa kaavoituksessa kasvateta.

7. VEROTULOJEN TASAUS TURVAA PERUSPALVELUT

Suomessa on lähtökohtana, että jokaisella asukkaalla on oikeus lakisääteisiin peruspalveluihin asuinpaikasta riippumatta. Tämä ei toki voi koskaan toteutua täydellisesti. Kaikki palvelut eivät voi olla syrjäseudulla yhtä nopeasti ja yhtä kattavasti saatavilla kuin keskuksissa. Jos esimerkiksi asuu Lapin reuna-alueilla, sieltä ei saa ambulanssikyytiä yhtä nopeasti kuin Rovaniemen keskustasta, ja poliisiakin joutuu odottamaan pidempään.

Tasavertainen oikeus peruspalveluihin tarkoittaa kuitenkin, että koulutus, vanhustenhoito, sosiaalipalvelut ja muut päivittäisessä arjessa tarvittavat palvelut toimivat asuinkunnasta riippumatta. Taustalla on tavoite koko maan pitämisestä asuttuna, jolla on myös turvallisuuspoliittinen merkitys.

Keskeinen keino turvata yhdenvertaiset peruspalvelut kaikille suomalaisille on kuntien saamien valtionosuuksien ohella kuntien välinen verotulojen taseaus. Tämä tarkoittaa sitä, että korkeampien verokertymien alueelta siirretään varoja alempien verokertymien alueelle. Varojen siirto tapahtuu kuntien valtionosuusjärjestelmän kautta. Verotulojen taseausliisää sai vuonna 2019 kaikkiaan 266 kuntaa, yhteensä 1,4 miljardia euroa. Taseausvähennystä maksoi 29 kuntaa, yhteensä 650 miljoonaa euroa. Tästä summasta 90 % maksoivat neljä pääkaupunkiseudun kuntaa eli Helsinki, Espoo, Vantaa ja Kauniainen.

Verotulojen taseausen ideana on siis se, että kaikkien kuntien on kyettävä takaamaan laadukkaat päiväkodit, koulut ja vanhusten palveluasunnot, vaikka kunnan omat verotulot ja keskimääräiset valtionosuudet eivät riittäisi niiden maksamiseen.

Valtionosuusjärjestelmä taseaa tuloja mutta ei taseoi niitä. Taseausjärjestelmä takaa, että kaikilla kunnilla on käytössään vähintään 80 % keskimäärin käytettävissä olevista tuloista. Suurien verotulojen kunnissa on

siten enemmän rahaa palveluihin käytössä, kuten pitääkin, koska kustannustaso on korkeampi pääkaupunkiseudulla kuin maaseudulla.

Euromääräisesti asukasta kohden verotulojen tasausta saavat eniten pienet kunnat, joilla se vuonna 2018 oli tyypillisesti noin 1000 euroa/asukas. Seutukaupungeissa verotulojen taseaus on myös erittäin merkittävä. Seutukaupunkien saama verotulojen taseaus vaihtelee suuresti. Tyypillisesti se on 200–700 euroa/asukas. Tämä tarkoittaa, että esimerkiksi reilun 10000 asukkaan Huittinen sai verotulojen taseasta vuonna 2018 n. 7 miljoonaa euroa. Kyse on merkittävästä avusta peruspalveluiden järjestämiseen.

Vähiten verotulojen taseasta saavat sellaiset seutukaupungit, joilla on huomattavaa vientiteollisuutta ja sitä kautta korkea verotulo asukasta kohden laskettuna. Tällaisia ovat esimerkiksi Valkeakoski, Kemi ja Raahe. Rauma oli vuoden 2018 tilastossa jopa verotulojen taseauksen maksaja, mikä kertoo sen poikkeuksellisen vahvasta teollisuudesta. Pääkaupunkiseudun lisäksi maksajia olivat mm. Tampereen ja Turun kehyskunnat (esim. Pirkkala ja Kaarina) sekä energiaklusterin ansiosta Vaasa.

Valtaosalle seutukaupungeista verotulojen taseaus on välttämätön elementti laadukkaiden ja kilpailukykyisten palveluiden tuottamiseen. Seutukaupungeissa ollaan siten huolissaan viime aikoina pääkaupunkiseudulla nousseesta keskustelusta, jossa on vaadittu verotulojen taseausjärjestelmän muuttamista nykyisille maksajille edullisemmaksi. Jos verotulojen taseasta pienennettäisiin esimerkiksi taseausprosenttia alentamalla, vaikutukset olisivat huomattavat.

Palveluiden laatu ja saatavuus on asukkaille hyvin tärkeä asia. Kun nykyisin laadukkaat koulutus, terveys- ja sosiaalipalvelut ovat saatavilla ympäri maan, se ei ole este eikä kannustin asuinpaikan vaihtamiselle. Jos peruspalveluiden taseo olisi maaseudulla tai seutukaupungeissa olennaisesti pääkaupunkiseutua tai muita kasvukeskuksia huonompi, se kiihdyttäisi väestön keskittymistä.

Nykyisin monet muuttavat eläkepäiville suurista kaupungeista synnyinkuntaansa tai mökkikuntaansa. Jos palveluiden taseossa olisi olennainen ero, muuttoa harkitsevat eläkeläiset jäisivät myös eläkepäiville suuriin kaupunkiin. Lisäksi myös maaseudun ja pienempien kaupunkien vauraimmat eläkeläiset muuttaisivat parempien palveluiden perässä pääkaupunkiseudulle ja suuriin kaupunkiin. Tämä kehitys nostaisi asuntojen

hintoja pk-seudulla, laskisi asuntojen hintoja edelleen väestöään menettävillä alueilla ja kärjistäisi alueellisia eroja.

Monet suomalaiset asuvat nykyisin kahdessa paikassa. Suurimmissa mökkikunnissa väkimäärä jopa enemmän kuin tuplaantuu mökkeilyn sesonkiaikana. Korona-aikana yli miljoona suomalaista on tehnyt etätöitä, monet mökeiltään tai kakkosasunnoltaan. Monipaikkaisuus on ajan trendi.

Suomessa on selvitetty mahdollisuutta kaksoiskuntalaisuuteen, jolloin voisi olla virallisesti kirjoilla kahdessa eri kunnassa ja kuntavero jakautuisi kuntien kesken. Asiaan liittyy monia hallinnollisia ongelmia. Esimerkiksi se, missä kunnassa kyseinen henkilö äänestää vaaleissa ja missä voi asettua ehdokkaaksi. Lisäksi palvelujen järjestämisessä on merkittäviä haasteita. Onko kahden kunnan asukkaalla oikeus valita, missä kunnassa hänen lapsensa on koulussa mihinkin aikaan vuodesta ja jos on, miten se käytännössä järjestetään? Terveyspalveluiden osalta järjestelmä toimii jo nyt siten, että mökkikunnan palveluita voi käyttää, ja lasku lähetetään siten mökkiläisen asuinkuntaan, eli siltä osin järjestelmä on kunnossa.

Kakkosasuntoja omistavat ovat yleensä keskimääräistä hyvätuloisempia, ja siten mökkikuntia ymmärrettävästi kiinnostavat heidän verotulonsa. Tämä koskee myös monia seutukaupunkeja, koska niissä on paljon kakkosasuntoja ja kesämökkejä. Esimerkiksi seutukaupungit Parainen, Lohja ja Savonlinna kuuluvat Kuopion ja Mikkelin ohella Suomen suurimpien mökkikuntien joukkoon. Paraisilla on vakituisia asukkaita hieman yli 15 000 mutta mökkejä ja kakkosasuntoja jopa 8 000, joten mökkiläisten vaikutus kuntaan ja aluetalouteen on valtavan suuri.

Kaksoiskuntalaisuus tasaisi kuntien välisiä verotuloeroja ja siten hyödyttäisi monia seutukaupunkeja. Toisaalta verotulojen kasvu pienentäisi monien kuntien saamaa verotulojen tasausta, joten todellinen vaikutus suurimpia mökkikuntia lukuun ottamatta saattaisi jäädä vähäiseksi. Kaksoiskuntalaisuus on lisäksi erittäin vaikea määrittellä. Jos se perustuu asukkaan omaan ilmoitukseen, harva haluaa vapaaehtoisesti maksaa isompaa kunnallisveroa mökkikuntaansa kuin varsinaiseen asuinkuntaansa. Tällöin mökkikuntien hyöty jäisi rajalliseksi.

Kaksoiskuntalaisuuden sijasta kannattaakin keskittyä kehittämään nykyistä järjestelmää, jossa verotuloja tasataan kuntien kesken riippumatta

siitä, mihin kuntaan kukin kansalainen on veronsa maksanut. Kun peruspalveluiden yhtäläisestä toimivuudesta ympäri maata huolehditaan, sillä on paitsi kansalaisten yhdenvertaisuuden takaava, myös alueellisia eroja automaattisesti vakauttava vaikutus.

8. LUONNONRESURSSIEN HYÖDYNTÄMINEN JA TEOLLISUUDEN TOIMINTAEDELLYTYSTEN TURVAAMINEN

Seutukaupunkien elinkeinorakenne perustuu usein teollisuuteen ja luonnonvarojen jalostamiseen. Monet seutukaupungit ovat alun perin rakentuneet yhden merkittävän teollisuudenalan ympärille. Ensin on ollut kaivos tai tehdas, sen ympärille on sitten syntynyt kylä, joka on vähitellen kasvanut kaupungiksi.

Vesireiteillä ja rautateillä on ollut myös iso merkitys erityisesti 1800-luvun loppupuolella, jolloin rahti kulki nimenomaan rautateillä ja teollisuus syntyi rautatieverkon ja vesireittien varrelle. Monissa seutukaupungissa yhdistyvät sekä rautatie että vesiyhteys. Ajan saatossa maantiekuljetusten merkitys on kasvanut ja tieverkko kehittynyt, mikä on mahdollistanut teollistumisen myös niille kunnille, joilla ei ole rautatieyhteyttä.

Metsäteollisuus on edelleen Suomen tärkein vientiala, ja metsäklusteri tuottaa eniten arvonlisää Suomen kansantalouteen. Tämä selittyy sillä, että kotimaisuuden osuus metsäklusterissa on poikkeuksellisen korkea muihin toimialoihin verrattuna. Raaka-aine tulee pääosin kotimaasta, teollisuus toimii täällä, samoin tuotekehitys, ja koko ketjun laitevalmistus on pääosin kotimaista.

Metsäteollisuus on siis tärkein toimiala koko Suomelle, mutta erityisen tärkeä metsäteollisuus on seutukaupungeille. Suomessa on monia seutukaupunkeja, joille metsäklusteri on paikkakunnan suurin ja merkittävin teollinen toimiala. Näitä ovat esimerkiksi Kemijärvi, Kuusamo, Kemi, Imatra, Valkeakoski, Jämsä, Äänekoski, Savonlinna ja Imatra.

Metsäteollisuuden toimintaedellytysten turvaaminen on siten seutukaupunkien elinvoiman kannalta elintärkeä asia. Tämä tulee huomioida sekä Suomen että Euroopan Unionin metsäpolitiikassa. Metsäteollisuus on monilla paikkakunnilla ainoa miljardi-investointeihin kykenevä toimiala, ja leivän antajana alueen asukkaille sen rooli on siten ylivoimainen. Metsäte-

ollisuuden toimintamahdollisuuksia ei saa kohtuuttomasti rajoittaa ylimi-
toitetulla suojelulla, liian korkealla energian tai polttoaineen hinnalla tai
muilla poliittisilla linjauksilla, jotka ajaisivat metsäteollisuuden ulos maas-
ta. Se olisi korvaamaton vahinko sekä koko Suomen kansantalouden, että
aluepolitiikan näkökulmasta. Metsäteollisuus on myös ilmastokysymyk-
sissä osa ratkaisua, ei osa ongelmaa.

Myös kaivostoiminta on merkittävä elinkeino joillekin seutukaupungeil-
le. Ensimmäisenä tulevat mieleen Sotkamo, Parainen ja Kemi. Lisäksi me-
tallinjalostustoimintaa on Outokummun pohjalta kehittynyt eri puolille
maata. Viime vuosina kaivoksia koskeva lainsäädäntö on ollut jatkuvan
keskustelun kohteena. Siinäkin keskustelussa maltti on valttia. Yhteiskun-
ta varmasti pystyy hyötymään kaivostoiminnasta vielä jonkin verran ny-
kyistä enemmän. Myös ympäristövaikutuksista on tietenkin huolehditta-
va, mutta lypsävää lehmää ei kannata tappa. Kaivokset ovat merkittävä
elinvoiman lähde.

Kaivostoiminnan lisäksi myös muulla alkutuotannolla on seutukau-
pungeille välillisesti tärkeä rooli. Seutukaupunkien keskuksia ympäröi
tyypillisesti laaja maaseutu, jonka menestymisellä on suuri vaikutus seu-
tukaupungin elinvoimaan. Sen vuoksi kotimaisen maataloustuotannon
kannattavuudella on metsän hyödyntämisen lisäksi tärkeä vaikutus. Ajan-
kohtaisista keskustelunaiheista myös esimerkiksi turpeen kohtalo koskee
välillisesti seutukaupunkeja.

Ympäristöarvoista huolehtimisen ohella on tärkeää, että ihmiset voivat
tulla työllään toimeen. Laaja yksimielisyys vallitsee turpeen energiakäy-
tön vähentämisestä, mutta siinä etenemisen pitäisi olla hallittua ja siirty-
män tapahtua oikeudenmukaisesti. Tällä hetkellä kotimaista turvetta kor-
vataan venäläisellä turpeella tai muilla tuontipolttoaineilla samalla, kun
kotimaiset turvealan toimijat ajautuvat konkurssiin. Ilmastohyödyt jäävät
saavuttamatta, kotimaisia työpaikkoja ja verotuloja menetetään.

Teknologiäteollisuus on yksi Suomen talouden kivijaloista. Teknologiäte-
ollisuuden korkein osaaminen ja tuotekehitys on luonnollisesti keskittynyt
yliopistokaupunkeihin, mutta tuotanto on usein seutukaupungeissa, jois-
sa sijaitsee monia valtakunnallisesti merkittäviä tehtaita. Näistä mainit-
takoon esimerkkinä Uudenkaupungin autotehdas, Tornion terästehdas,
SSAB:n tehdas Raahessa, KONE OY:n tehdas Hyvinkäällä ja Ponsen tehdas

Vieremällä lisalmen alueella, sekä sen alihankkijan MSK Groupin tehdas Kauhavalla. Lähes kaikissa seutukaupungeissa teknologiateollisuus on suurimpia työnantajia, ja siten myös tämän toimialan toimintaedellytysten turvaaminen on seutukaupunkien kannalta erittäin tärkeää.

Suomen teollinen selkäranka on seutukaupungeissa. Seutukaupungit elävät pitkälti sen varassa, että suomalainen teollisuus pärjää kansainvälisillä markkinoilla jatkossakin. Toki seutukaupungeissakin suurempi osa ihmisistä saa nykyisin elantonsa palveluista kuin teollisuudesta. Jokainen teollinen työpaikka luo kuitenkin aina välillisesti myös palvelualan työpaikkoja, ja ulkopuolinen raha maailmalta ja muualta Suomesta tulee seutukaupunkeihin nimenomaan teollisuuden kautta. Seutukaupunkien palveluvienti on matkailua lukuun ottamatta vähäistä, koska palveluvienti yleensä edellyttää korkeasti koulutettua työvoimaa, ja se siten keskittyy yliopistokaupunkeihin.

Kansantalouden tasolla teollisuuden viennin ennustetaan pitkässä pitkällä aikavälillä pienenevän ja palveluviennin osuuden kasvavan. Tämä kehitys tuo haasteen seutukaupungeille ja sitä kautta koko Suomen kansantaloudelle ja työllisyydelle. Jos työpaikat teollisuudesta vähenevät, sieltä vapautuvien henkilöiden on vaikea työllistyä uuden talouden aloille. Jos paperimies jää työttömäksi, hänestä tuskin tulee noin vain pelialan ammattilaista tai sairaanhoitajaa, vaikka niissä tehtävissä olisikin töitä tarjolla.

Vaikutukset ovat suuria myös seutukaupungeille, jos tuotantoa ajetaan alas. Kemijärvi ei ole vielä kukaan toipunut Stora Enson tekemästä sellutehtaan lakkautuspäätöksestä, ja Jämsän on täysin mahdotonta löytää Kaipolan paperitehtaalta vapautuville paperityöntekijöille yhtä hyvin palkattuja työpaikkoja. Negatiivinen vaikutus verotuloihin ja sitä kautta paikkakunnan elinvoimaan on väistämätön, kun ison tehtaan alasajo toteutuu. On äärimmäisen tärkeää, että suomalaiseen teollisuuteen tulee myös uusia investointeja, ja nimenomaan niitä kipeästi tarvitseviin seutukaupunkeihin. Tästä paras esimerkki on Äänekosken biotuotetehdas. Iso biotuotetehdasinvestointi on tulossa myös Kemiin.

On mahdollista, että teollisuuden kansantaloudellinen merkitys tulee ajan myötä pienenevän, mutta viime kädessä sen ratkaisee suomalaisen teollisuuden uudistumiskyky. Silloin olennaista on innovaatiotoimin-

ta, kustannuskilpailukyky ja osaavan työvoiman saatavuus. Digitalisaatio ja ilmastonmuutoksen torjunta ovat trendejä, jotka antavat myös paljon mahdollisuuksia niille teollisuusyrityksille, jotka kykenevät tarjoamaan 21. vuosisadan ratkaisuja. Teollisuuden kilpailukyky on seutukaupunkien kehitykselle ratkaiseva asia, mutta se on tärkeä asia myös koko Suomelle. Menestyvä Suomi tarvitsee jatkossakin vahvaa teollista vientiä ja sen rinnalle nopeasti kehittyvää palveluvientiä.

9. OVATKO SEUTUKAUPUNGIT KESKENÄÄN SAMANLAISIA?

Kuten on aiemmin todettu, kaikki seutukaupungit ovat kohdanneet haasteen julkisten palveluiden ja työpaikkojen siirtymisestä maakuntakeskukseen. Valtaosa seutukaupungeista on väestöään menettäviä, ja useimmissa myös ikääntyminen näkyy vahvasti, koska nuorempi väki keskittyy yliopistokaupunkeihin ja niiden kehyskuntiin.

Yhtäläisyyksiä on paljon, mutta on erojakin.

Ensimmäinen kysymys on, mikä kaupunki edes on seutukaupunki. Tämä määrittely ei ole aina helppoa. Onko esimerkiksi Salo seutukaupunki, koska se kuuluu myös C23-kaupunkien ryhmään, ja Salossa on enemmän asukkaita kuin pienimmissä maakuntakeskuksissa? Silti Salo on tyypillinen seutukaupunki, kun vertaa Saloa ja Salon seudun kehitystä suhteessa maakuntakeskukseen Turkuun.

Savonlinnan asema suhteessa Mikkeliin sekä Kemin ja Tornion asema suhteessa Rovaniemeen ovat olleet perinteisesti vahvempia kuin mikä on tyypillisen seutukaupungin asema suhteessa maakuntakeskukseen. Soteuudistuksen myötä tämä asetelma tulee jonkin verran muuttumaan, mutta edelleen Savonlinna, Kemi ja Tornio säilyttävät asemansa erittäin merkittävänä vientiteollisuuspaikkakuntina. Savonlinnalla on lisäksi erityinen rooli kulttuuriviennissä.

Valkeakoski on tyypillinen seutukaupunki, jossa on erittäin vahva teollinen pohja ja siten korkea työpaikkaomavaraisuus. Valkeakoskella on myös sairaala ja ammattikorkeakoulu. Valkeakoski sijaitsee kuitenkin niin lähellä voimakkaasti kasvavaa Tamperetta, että seutukaupungin ohella siitä voitaisiin puhua myös kehyskuntana, koska pendelöinti on molempiin suuntiin suurta. Samalla tavalla lähellä Helsinkiä sijaitsevat seutukaupungit, kuten esimerkiksi Hyvinkää ja Lohja hyötyvät merkittävästi pääkaupunkiseudun kasvusta.

Rauma on Valkeakosken tapaan vahvaan teolliseen pohjaan ja korkeaan työpaikkaomavaraisuuteen perustuva seutukaupunki. Raumalla on kuitenkin erikoisuutena yliopistokaupungin status OKL:n sijaintipaikkana. OKL vaikuttaa Rauman väestön ikäjakaumaan ja henkiseen tilaan. Rauman asema omassa maakunnassaan on paljon vahvempi kuin seutukaupunkien yleensä. Rauma on puolta pienempi kuin maakuntakeskus Pori, mutta taloudellisesti paljon vahvempi. Väestökehitys on toki myös Rauman haaste, mutta niin se on myös Porin, jossa väkiluku ei merkittävästi kasva.

Rauman ohella Raahe, Pietarsaari, Kauhava, Iisalmi, Loimaa ja Varkaus ovat hyviä esimerkkejä seutukaupungeista, joiden seutukunnan suurteollisuus menestyy kansainvälisillä markkinoilla, mutta siitä huolimatta väestökehityksessä on haasteita. Raahan lähelle Pyhäjoelle tehdään lisäksi valtava ydinvoimalainvestointi, mutta sekään ei ole vielä kääntänyt väestönkasvua positiiviseksi. Uusikaupunki on ihan oma lukunsa, koska siellä sijaitsee Suomen suurin tehdas. Alueen väkiluvun kehitys on suoraan riippuvainen autotehtaan menestyksestä.

Ylivieska on poikkeuksellisen hyvin menestynyt seutukaupunki. Sen väkiluku on noussut tasaisesti 1980-luvulta alkaen ja ylittää nykyisin 15000 asukkaan rajan. Ylivieskasta on muodostunut Oulun eteläisen alueen kaupallinen keskus, jossa on erittäin laaja ja monipuolinen sekä päivittäistavara-, että erikoiskaupan keskittymä, joka palvelee useita kymmeniä tuhansia lähialueen asiakkaita.

Kuusamo ja Parainen ovat esimerkkejä seutukaupungeista, joissa teollinen pohja on perinteisesti ollut ja on edelleen merkittävä, mutta turismi ja matkailu on noussut johtavaksi toimialaksi. Kesämökkien ja kakkosasukuntojen suuri määrä tekee Paraisista ison kaupungin kesällä ja Kuusamosta talvella. Siten myös palvelutarjonta on parempi kuin väkiluvun perusteella voisi päätellä.

Oma kotikuntani Sastamala on väestökehitykseltään ja haasteiltaan hyvin tyypillinen seutukaupunki. Sastamala on kuitenkin hyvin korkealla tilastoissa, kun verrataan perustettujen uusien yritysten määrää ja omistajavetoisen yrittäjyyden merkitystä kaupungin elinvoimaan. Viime vuosina yksityisiä investointeja on tehty Sastamalaan ennätysmäärä teollisuudessa, kaupassa ja matkailussa. Kehitys on samaan tyyliin yrittäjävetoista myös Sastamalan naapurikaupungissa Huittisissa.

Jokaisella seutukaupungilla on oma historiansa, elinkeinorakenteensa, sijaintinsa ja suhteensa maakuntakeskukseen, mikä antaa jokaiselle kaupungille erityispiirteet. Useimpien seutukaupunkien lähihistoria ja tulevaisuuden haasteet ovat kuitenkin niin samanlaisia, että niistä on perusteltua puhua yhtenä ryhmänä ja yrittää etsiä niiden elinvoimaa edistäviä yhteisiä ratkaisuja ja poliittisia linjauksia.

10. LOPPUKEVENNYKSEKSI: MITÄ URHEILUMENESTYS KERTOO SEUTUKAUPUNKIEN ELINVOIMASTA?

Yksi tapa arvioida seutukaupunkien elinvoimaa on urheilumenestyksen arviointi. Tämä koskee erityisesti palloilulajeja, joissa joukkueen pelaaminen maan korkeimmalla tasolla edellyttää urheilullisen osaamisen lisäksi kotikunnan ja alueen elinkeinoelämän laajaa tukea. Suosituimmissa palloilulajeissa menestymistä voi siten pitää omalla tavallaan kuvaavana mittarina alueen elinvoimasta.

Jääkiekko on Suomessa seuratuin laji, ja SM-liigassa pelaaminen edellyttää suurempia resursseja kuin missään muussa lajissa pääsarjassa pelaaminen. Jääkiekon SM-liigassa pelaa 15 joukkuetta. Näistä joukkueista vain yksi tulee seutukaupungista ja kaikki muut isommista kaupungeista. Sama logiikka toimii kaikkialla maailmassa. Esimerkiksi USA:ssa monissa pienissä osavaltioissa ei ole lainkaan joukkueita NFL:ssä, NBA:ssa, tai NHL:ssa. NFL:n joukkueista vain Green Bay Packers tulee pienestä kaupungista, ja sillä on ihan oma historiansa.

SM-liigan poikkeus on Rauman Lukko, jonka taustakin on poikkeuksellinen. Lukon takana on kiinteistöalan ja henkilöstöpalvelujen suurkonserni RTK-palvelu, jonka liikevaihto on yli 130 miljoonaa euroa, ja konserni työllistää 3600 ihmistä. RTK tulouttaa voittojaan Lukon käyttöön. Tämän lisäksi Lukon menestyksen mahdollistaa Rauman poikkeuksellisen vahva elinkeinoelämä ja korkeatasoinen urheilullinen osaaminen.

Jalkapallo on Suomessa liigatasolla toiseksi kallein urheilumuoto. Jalkapalloliigassa on mukana yksi seutukaupunkijoukkue eli Valkeakosken Haka, joka kuuluu Suomen tunnetuimpien jalkapalloseurojen joukkoon. Valkeakosken Hakan taustalla on pitkien perinteiden ja vahvan urheiluosaamisen lisäksi erityisesti paperiteollisuuden suuri rooli jo Juuso Waldenin ajoista lähtien. Haka tunnetaan myös erittäin vahvana kasvattajaseurana.

Seuraavassa kategoriassa ovat pesäpallo sekä sisäpalloilulajit lentopallo, koripallo, salibandy ja käsipallo. Tässä kategoriassa joukkueiden vuosibudjetit putoavat jääkiekon ja jalkapallon miljoonaluokasta satojen

tuhansien luokkaan. Tähän kategoriaan kuuluu myös jääkiekon Mestis, jalkapallon 1. divisioona, sekä naisten jalkapallon kansallinen liiga.

Näiden sarjojen menestyneimmissä joukkueissa on paljon seutukaupungeista tulevia joukkueita. Näitä ovat esimerkiksi seuraavat: Sotkamon Jymy, Kankaanpään Maila, Koskenkorvan Urheilijat, Pattijoen Urheilijat, Hyvinkään Tahko, Imatran Pallo-Veikot, Alajärven Ankkurit ja Lapuan Virkiä (pesäpallo); VaLePa, Hurrikaani, Salon Viesti, Kuusamon Pölkky, Huittisten LP Vampula (lentopallo); Riihimäen Cocks, Karjaan BK 46 (käsipallo); Salon Vilpas, Kauhajoki, Uudenkaupungin Korihait (koripallo); Imatran Ketterä, Savonlinnan SapKo, Iisalmen Pallokerho, Keuruun Pallo, Heinolan Peliitat ja Forssan Palloseura (Mestis); Pietarsaaren FF Jaro ja Tammisaaren EIF (1. divisioona).

Kuten listasta voi lukea, seutukaupunkien joukkueet menestyvät hyvin, lukuun ottamatta kalliimpia lajeja (jääkiekko, jalkapallo), joissa taloudelliset resurssit eivät riitä huipulla pelaamiseen. Sen sijaan yhtä kategoriaa alempana jopa sarjojen voittajat tulevat usein seutukaupungeista. Tämä kertoo siitä, että seutukaupungeissa joukkueurheilussa menestymisellä on tärkeä henkinen merkitys. Se luo uskoa kotiseudun kehittymiseen ja vahvistaa paikallisidentiteettiä. Sen vuoksi monet seutukaupunkien johtavat yritykset ovat kotikuntansa joukkueen merkittäviä tukijoita lajista riippumatta.

Toinen merkittävä havainto on, että naisten joukkueurheilussa seutukaupunkien joukkueet menestyvät selvästi heikommin kuin miesten sarjoissa. Yksi mahdollinen selitys tälle on, että pääsarjatasollakin naisten saamat pelaajapalkkiot ovat miesten palkkioita pienempiä, jolloin seura valitaan useimmiten työ- tai opiskelupaikan perusteella. Silloin paras mahdollisuus hankkia pelaajia on niillä joukkueilla, joiden lähialueelle nuoria naisia muutenkin muuttaa eniten. Käytännössä tämä tarkoittaa yliopistokaupunkeja ja niiden kehyskuntia.

Tämän havainnon käänköpuoli on, että jatkossa seutukaupunkien joukkueet joutuvat myös miesten puolella tarjoamaan pelaajille parempia etuja kuin yliopistokaupungeissa sijaitsevat joukkueet, joiden kotipaikkakunnille on pelaamisen ohella enemmän muitakin syitä muuttaa. Seutukaupunkien elinvoiman säilymisellä on siten suora yhteys myös menestysmahdollisuuksiin urheilussa jatkossa.

11. TEESIT JA YHTEENVETO

YHTEISKUNTAPOLIITTIISIA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

1. Aluepolitiikka on politiikan keskiössä

Suomen vahvasti eriytyvä aluekehitys, ja muualla läntisessä maailmassa vielä nopeammin ja rajummin tapahtunut alueellinen eriytyminen, on noussut yhteiskunnallisessa keskustelussa marginaalista tärkeimpien kysymysten joukkoon. Kyseessä on merkittävä selittävä tekijä vaalien kautta tapahtuneille isoille poliittisille muutoksille (Brexit, Trumpin valinta) ja jopa yhteiskunnallisen liikehdinnän kiihtymiselle (keltaliivit).

Tämä on todellinen megaluokan muutos. Yhteiskunnallisessa keskustelussa on viime vuosina ajateltu, että tärkeimmät ihmisten äänestyskäyttäytymiseen vaikuttavat kysymykset liittyvät tuloeroihin, verotukseen, työllisyyteen, ilmastonmuutokseen, maahanmuuttoon ja vähemmistöryhmien oikeuksiin.

Näiden kysymysten rinnalle on hyvin vahvasti nousemassa alueellinen eriytyminen ja aluepolitiikkaan liittyvät kysymykset, jotka puhuttelevat erityisesti niillä alueilla äänestäviä ihmisiä, joilla koetaan toivottomuutta oman asuinalueen kehitysnäkymien suhteen ja siten epävarmuutta myös omasta tulevaisuudesta.

Väestöään menettävillä alueilla asuu vielä niin paljon ihmisiä, että heidän äänestyskäyttäytymisellään on merkitystä vaalien kokonaistulokseen suhteen.

Tästä on vahvat esimerkit Yhdysvalloista ja Isosta-Britanniasta. Samaa trendiä oli havaittavissa jo Suomen vuoden 2019 eduskuntavaaleissa. Lähes joka neljäs suomalainen asuu seutukaupungissa tai niiden vaikutusalueella, ja heidän äänensä saattaa hyvinkin ratkaista sen, mikä puolue nousee suurimmaksi vuoden 2023 eduskuntavaaleissa.

Keskustalle asemien menettäminen seutukaupungeissa olisi lopun alku koko puolueelle, koska puolueen kivijalkakannatus tulee nimenomaan

Itä- ja Pohjois-Suomen sekä Pohjanmaan seutukaupungeista. Kokoomukselle ja SDP:lle on myös hyvin tärkeää menestyä seutukaupungeissa, koska muuten nousu suurimmaksi puolueeksi on hyvin vaikeaa.

Vuoden 2019 eduskuntavaaleissa SDP menestyi Länsi- ja Itä-Suomen teollisuusvaltaisissa seutukaupungeissa hyvin. Kokoomuksen menestys sen sijaan jäi vaatimattomaksi lähes koko maassa, muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta, kuten luvussa 3 todettiin. Kokoomus on kuitenkin perinteisesti ollut merkittävä tekijä seutukaupungeissa, ja Keskustan vaikeuksien myötä Kokoomuksella on tulevissa kunta- ja eduskuntavaaleissa hyvä mahdollisuus voittaa puolelleen uusia äänestäjiä nimenomaan seutukaupungeissa.

Perussuomalaisille menestyminen nimenomaan seutukaupungeissa on avainkysymys tavoiteltaessa Suomen suurimman puolueen paikkaa. Kuten kansainväliset esimerkit osoittavat, perussuomalaisilla on seutukaupungeissa kannatuspotentiaalia, jos aluekehitystä ei saada tasapainotettua ja toivoa palautettua väestöään menettäville alueille ja taloudellisia haasteita kokevien alueiden äänestäjille. Aika tulee myös näyttämään, onko perussuomalaisten vuoden 2019 eduskuntavaaleissa saama kannatus seutukaupungeissa pysyvää vai oliko taustalla kertaluontoinen protestiäänestäminen, jolla haluttiin tilapäisesti näpäyttää perinteistä omaa puoluetta, jonka politiikkaan ei oltu tyytyväisiä.

Aluepolitiikka on kuitenkin palannut politiikan keskiöön, ja silloin ainakin perinteisillä puolueilla tulee olla esittää realistisia ja toivoa tarjoavia ratkaisuja seutukaupunkien tilanteeseen. Myrskyvaroitus on jo annettu, nyt on tekojen aika.

2. Aluepolitiikka on liian arvokas asia yksin keskustalle jätettäväksi

Keskusta on vuosien saatossa pyrkinyt omimaan aluepolitiikan omaksi pelikentäkseen. Aluepolitiikan kentille ei ole vuosiin ollutkaan tunkua, koska yleisesti on ajateltu, että kaupungistuminen, muuttoliike, digitalisaatio ja vihreä kasvu ratkaisevat ongelmat. Osittain tästä syystä alueiden kosto pääsi yllättämään poliittisen ja taloudellisen eliitin Brexitin, Trumpin valinnan ja Ranskan keltaliivien muodossa.

Tässä pamfletissa on argumentoitu sen puolesta, että alueiden kehityserojen hillitseminen koko kansantaloutta palvelevalla tavalla on hyvin tärkeä asia myös kansakunnan eheyden ja kehittymisen kannalta. Aluepolitiikka on ehdottomasti liian arvokas asia vain Keskustalle jätettäväksi. Aluepolitiikka tarvitsee puolestapuhujansa kaikissa poliittisissa liikkeissä, ja aluepolitiikkaa on myös kyettävä katsomaan uudella tavalla.

3. Perinteinen aluepolitiikka ei ole vastaus, koska suurimmat kehityserot ovat maakuntien sisällä, eivät niiden välillä.

Kuten luvussa 4 kuvataan, perinteinen aluepolitiikka, sekä kotimaassa, että EU-vetoisena on pyrkinyt pienentämään maakuntien välisiä kehityseroja. Tämä ei ole kuitenkaan vastaus tämän hetken ongelmiin, koska kehityserot ovat suurempia maakuntien sisällä kuin maakuntien välillä. Kun alueiden kosto halutaan välttää, tämä asia tulee tunnustaa ja suunnata aluepoliittisesti toimenpiteet palvelemaan seutukaupunkien ja niiden läheisen maaseudun kehittämistä, jolloin koko maa voidaan pitää asuttuna ja alueellista kehitystä tasapainottaa koko Suomessa, ei vaan maakunta-keskusten kesken.

HUOMIOON OTETTAVIA ERITYISKYSYMYKSIÄ

1. Seutukaupunkien elinvoimaan liittyvät haasteet on tunnustettava ja niihin on vastattava kokonaisvaltaisella politiikalla, jonka tavoitteena on tasapainottaa aluekehitystä

Olennaista on nimenomaan kokonaisvaltainen tarkastelu. Tähän asti kukin hallinnonala on tehnyt ratkaisuja puhtaasti oman sektorinsa näkökulmasta käsin, eikä kokonaisuuden perään ole katsonut kukaan. Tämä on johtanut siihen, että nimenomaan seutukaupungit ovat menettäneet julkisen hallinnon työpaikkoja ja elinvoimaansa, kuten eduskunnan tar-

kastusvaliokunnan mietintö hyvin osoittaa. Tässä asiassa etätöiden lisääntyminen antaa mahdollisuuden isoihin muutoksiin, koska asiointi verkon kautta kasvaa edelleen ja työn tekeminen ei ole sidottu toimiston sijaintipaikkaan.

2. Seutukaupunkien teollisuus muodostaa tärkeän osan koko Suomen viennistä.

Kilpailukyvyn takaaminen edellyttää seutukaupunkien veturiyritysten huomioimista koulutus- ja innovaatiopolitiikassa sekä osaavan työvoiman saatavuuden varmistamista. Seutukaupunkien veturiyritykset ovat usein omalla toimialallaan myös koko Suomen johtavia yrityksiä. Veturiyritysten kilpailukyvyn takaaminen, hyvän toiminta- ja innovaatioympäristön luominen ovat siten merkittävä asia koko Suomen, ei vain seutukaupunkien talouden kannalta.

3. Toimivat liikenne- ja tietoliikenneyhteydet on saatava koko maahan, jotta etätöitä ja monipaikkaisuutta voidaan täysimääräisesti hyödyntää seutukaupungeissa

Korona tulee muuttamaan pysyvällä tavalla työn tekemistä. Jatkossa huomattavasti osa sellaisesta työstä, jonka voi tehdä etänä, tullaan tekemään etänä. Tämä on todella iso mahdollisuus seutukaupungeille, joista monissa sijaitsee paljon kesämökkejä ja kakkosasuntoja. Etätömahdollisuuksien hyödyntäminen edellyttää investointeja tietoliikenneyhteyksiin ja siinä myös yhteiskunnan pitää olla tukena.

Liikennettä käytiin läpi erityisesti kappaleessa 5B. Siinä keskeistä on, että seutukaupunkien näkökulma tulee huomioiduksi valtakunnallisessa 12-vuotisessa suunnitelmassa.

4. Ilmastomuutokseen on kyettävä vastaamaan alueellisesti ja sosiaalisesti kestäväällä tavalla

Tätä asiaa on laajalti käsitelty pamfletin eri osissa. Seutukaupungit elävät kasvukeskuksia enemmän luonnonvarojen hyödyntämisestä sekä energi-

aintensiivisestä teollisuudesta. Seutukaupunkien asukkaat ovat enemmän riippuvaisia oman auton käytöstä kuin kasvukeskusten asukkaat. Sen vuoksi seutukaupungeissa ollaan perustellusti huolissaan ilmastonmuutoksen torjunnan vaikutuksista. Esimerkit USA:sta, Isosta-Britanniasta ja Ranskasta kertovat samaa.

Suomi on sitoutunut Pariisin ilmast sopimukseen ja Euroopan unionin ilmastotavoitteisiin, joten ilmastonmuutoksen torjunnassa on edettävä. Kuten aiemmin on käyty läpi, tiukemmat Euroopan- ja maailmanlaajuiset ympäristövaatimukset saattavat olla myös kilpailuetu joillekin seutukaupunkien veturiyrityksille, joiden tuotteet tai tuotantotapa ovat edelläkävijöitä ympäristöystävällisissä ratkaisuissa.

On kuitenkin erittäin tärkeää, että ilmastomuutoksen torjunnassa huomioidaan myös taloudelliset, alueelliset ja sosiaaliset vaikutukset. Ilmastomuutoksen torjunta ei saa johtaa uuteen maaltapakoon, koska se ei olisi myöskään ekologisesti kestävä. Yksityisautoilun päästöjä on kyettävä vähentämään ilman, että autoilusta tulee kohtuuttoman kallista. Työsäkännin tulee olla jatkossakin kannattavaa yksityisautolla kauempain, ja asioinnin myös maaseudulta kaupunkiin on oltava kohtuuhintaista.

On hyvin tärkeää, että ilmastonmuutoksen torjunnasta kansalaisille aiheutuvat kustannukset jakautuvat alueellisesti oikeudenmukaisella ja reilulla tavalla siten, että maksurasitus kohdistuu väestöön mahdollisimman tasaisesti asuinpaikasta riippumatta.

5. Osaamistason nostolla on keskeinen rooli seutukaupungeissa

Uusien korkeakoulujen perustaminen Suomeen ei ole realismia. Sen sijaan nykyisiä voidaan hyödyntää paremmin myös seutukaupunkien näkökulmasta, kun vahvistetaan korkeakoulujen tehtävää huolehtia koko maakuntansa osaamistason vahvistamisesta ja aikuiskoulutustarpeiden tyydyttämisestä. Tätä teemaa käsiteltiin erityisesti luvussa 5A. Lisäksi on edistettävä työperäistä maahanmuuttoa, jotta osaavan työvoiman saanti seutukaupunkeihin varmistetaan.

6. Soteuudistuksessa voidaan työnjaolla taata seutukaupunkien sairaaloiden jatkuminen ja siten elinvoimavaikutus alueelle

Soteuudistuksen toteutuminen muuttaa julkisen sektorin sisäistä työnjakoa merkittävämmiin kuin mikään uudistus aikoihin. Aluekehityksen kannalta on olennaista, miten tämä uudistus toteutetaan. Seutukaupunkien näkökulmasta on välttämätöntä, että erikoissairaanhoidon palveluita on saatavilla ja erikoissairaanhoidon työpaikkoja on jatkossakin nykyisillä sairaalapaikkakunnilla. On myös hyvin tärkeää, että soteuudistuksen jälkeenkin seutukaupungeille jää riittävästi resursseja toteuttaa elinvoiman kannalta keskeisiä investointeja.

KOMMENTTEJA ARTO SATOSEN AJATUKSIIN SEUTUKAUPUNKIEN TOIVON POLUSTA JA ALUEIDEN KOSTON VÄLTÄMISESTÄ

Jyrki Peltomaa

Huittisten kaupunginjohtaja

Esitän näkemykseni asiasta virkamiehen näkökulmasta, joten en ota kantaa puoluepoliittiseen pohdintaan. Heti aluksi kiitän Satosta siitä, että hän on tällä kirjalla tuonut esiin ja nostanut keskusteluun seutukaupunkien tärkeän merkityksen koko Suomelle ja etsinyt keinoja, joilla seutukaupunkien ja niitä ympäröivän maaseudun elinvoimaa voitaisiin edistää. Tarkastelunäkökulmaan Satonen on nostanut mielenkiintoisesti mukaan käsitteen alueiden kustosta, mikä sopii hyvin erityisesti aiheen poliittiseen pohdintaan. Kirjassa Arto Satosen kokemus pitkän linjan seutukaupunkitoimijana ja -osaajana tulee hyvin esiin. Tällä kirjalla hän tuo kaupunkipoliittiseen keskusteluun kattavasti tärkeitä teemoja Suomen aluekehityksen tasapainottamiseksi ja seutukaupunkien elinvoiman kehittämiseksi. Tässä yhteydessä on hyvä korostaa seutukaupunkien kaupunginjohtajien ja seutukaupunkien kansanedustajien välistä säännöllistä vuoropuhelua, jolla on merkittävä rooli seutukaupunkien tunnettavuuden ja uskottavuuden lisäämisessä kaupunkipoliittisilla foorumeilla ja yleensä kaupunkiseutujen elinvoiman kehittämisessä.

Satonen on huomionut tärkeimmät teemat ja haasteet seutukaupunkien kehittämisessä. Teollisuuden toimintaedellytykset, työvoiman saatavuus, seutukaupunkien saavutettavuus, sujuva asuminen sekä seudut huomioiva alue- ja talouspolitiikka ovat kivijalkoja, joille seutukaupunkien kehittäminen rakentuu. Näiden kohtuullisen kovien elinvoimatekijöiden ohella toisin vielä vahvemmin esiin myös ns. pehmeitä arvoja, joiden merkitys ihmisten sijoittumispäätöksissä ja sitä kautta kuntien veto- ja pitovoimatekijänä on viime vuosina kasvanut ja erityisesti koronan vuoksi edelleen vahvistunut. Ihmiset arvostavat entistä enemmän turvallisuutta, luontoa, viihtyisää ympäristöä ja väljää asumista. Tämä avaa seutukaupungeille uu-

sia mahdollisuuksia profiloitua vetovoimaisina asuinpaikkoina ja yritysten sijaintipaikkoina. Tämä edellyttää, että kaupungeissa panostetaan fyysisen ympäristön viihtyisyyteen, luonnossa liikkumisen mahdollisuuksiin, kaupunkien vireyteen, tapahtumatarjontaan ja yhteisöllisyyteen, jossa, myös Satosen esiin nostamalla, kaupunkilaisia yhdistävillä urheilujoukkueilla, on merkittävää roolia.

Sitran selvityksen ”Monipaikkaisuus – ilmiö ja tulevaisuus” mukaan monipaikkaisuus on ilmiönä ajankohtainen ja globaali. Monipaikkaisuus on ihmisten jokapäiväisiä elinympäristöjä yhä useammin leimaavan, monien merkityksellisten paikkojen ja niiden välillä tapahtuvan liikkumisen kokonaisuus. Se koostuu eri paikoissa tapahtuvasta liikkumisesta, palveluista, työstä, harrastuksista, kokemuksista ja asumisesta. Monipaikkaisuus on myös elämäntapa, kulttuuri ja jokapäiväisten rutiinien rakenne. Fyysisen monipaikkaisuuden lisäksi virtuaalinen ympäristö on nousemassa mukaan keskusteluun. Tämä kehitystrendi avaa myös seutukaupungeille uusia mahdollisuuksia lisätä kaupunkien vetovoimaa, kuten Satonen toteaa. Ilmiötä ja sen luomia mahdollisuuksia kuvastaa se, että kun 2010-luvulla keskimäärin 40 Suomen kuntaa on saanut nettomuuttovoittoa, vuonna 2020 muuttovoittoisia kuntia oli Suomessa yli sata. Huittisissa lähdemme monipaikkaisuuden edellytyksiä kehittämään hankkeen avulla. Tarinan arvoinen elämä – citymaalaisuus maaseutuasumisen uusi trendi -hankkeessa rakennamme paikallisten asukkaiden, yrittäjien ja citymaalaisen vuoropuhelun kautta Huittisista entistä vetovoimaisempaa maallemuuttokohdetta.

Perinteinen maakuntavetoinen ja maakuntakeskusvetoinen aluepolitiikka ei tee oikeutta seutukaupungeille eikä vastaa seutukaupunkien haasteisiin, kuten Satonen toteaa. Miljoonan asukkaan ja yli 70.000 yrityksen seutukaupungit on otettava tasavertaiseksi toimijaksi omine erityispiiriteineen isojen kasvukeskusten ja maakuntakeskusten rinnalle alueiden kehittämistyössä. Seutukaupungit koko valtakunnan kattavana verkostona, niiden elinvoiman edellytyksistä huolehtiminen, on merkittävä välinen ihmisten eriarvoistumiskehityksen ja alueiden taantumisen torjunnassa. Näihin kirjan perustana oleviin Satosen ajatuksiin on helppo yhtyä.

Seutukaupunkien elinvoiman kehittäminen perustuu, paitsi seutukaupunkien väliseen verkostoitumiseen, myös verkostoitumiseen seutukau-

punkien sisäisessä, omassa kehittämistyössä. Esimerkiksi meillä Huittisissa kehitämme elinvoimaa kokoamalla kaupungin oman organisaation ympärille laajaa asiantuntijajoukkoa ”Hubi – Hulluna Bisnekseen” -saateenvarjon alle. Tuotamme toki itse palveluja ja vedämme mm. kauppiasverkostoa ja elintarvikealan yritysverkostoa, mutta teemme tiivistä yhteistyötä n. 15 julkisen asiantuntijaorganisaation kanssa.

SOTE-uudistus on 150-vuotisen kunnallishistoriamme merkittävin uudistus, joka muuttaa, ei vain kuntien tehtäviä, vaan syvällisesti kuntien identiteettiä. Uudistuksen myötä kunnan elinvoima-, sivistys- ja hyvinvointirooli vahvistuvat. Kuntien elinvoiman kehittämisessä korostuu paikallinen yhteisöllisyys, asukkaiden osallisuus ja aktiivisuus – kunnan sosiaalisen pääoman hyödyntäminen. Tätä kuntien roolin muuttumista, mikä myös poliittisten puolueiden tulee huomioida agendoissaan, olisi ollut mielenkiintoista pohdiskella enemmän.

Kaiken kaikkiaan tämä Arto Satosen pamfletti avaa mielenkiintoisen näkökulman kaupunkipoliittiseen keskusteluun ja nostaa hyvin esiin seutukaupunkien tärkeää merkitystä suomalaisessa yhteiskunnassa. Se on tiiviiseen muotoon kirjoitettu selkeä ja johdonmukainen kokonaisuus. Tehkäämme yhdessä työtä seutukaupunkien tunnettavuuden ja elinvoiman eteen!

Lähteitä ja lisälukemistoa

Eduskunnan tarkastusvaliokunnan mietintö TrVM 2/2016 vp.

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Sivut/TrVM_2+2016.aspx

Aro, Timo ja Aro, Rasmus:

Seutukaupunkien kasvun osatekijöiden tilastollinen analyysi 2017.

<https://docplayer.fi/58945630-Seutukaupunkien-kasvun-osatekijoiden-tilastoanalyysi-vtt-timo-aro-ja-vtk-rasmus-syyskuu-2017.html>

Rodriguez-Pose, Andrés: The revenge of places that don't matter.

Cambridge Journal of Regions, 2017.

Rantakokko, Antti: Elinvoimaa seutukaupungeille.

Valtionvarainministeriön julkaisu 38/2017.

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/80805>

Seutukaupunkiohjelma. Valtiovarainministeriön julkaisu 21/2018.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160927/VM_21_2018.pdf

Seutukaupunkiohjelman toimeenpano-ohjelma 2020-22.

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 2020:39.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162342/TEM_2020_39.pdf

Mikä yhdistää Brexitiä, Ranskan keltaliivejä ja Donald Trumpin valintaa Yhdysvaltain vuoden 2016 presidentinvaaleissa? Mitä näiden ilmiöiden taustalla on, ja mitä tekemistä näillä asioilla on suomalaisten seutukaupunkien kanssa?

Seutukaupungit ovat maakuntakeskusten ja kehyskuntien ulkopuolisia, tyypillisesti maakuntansa kakkos- tai kolmoskaupunkeja, joissa asuu yhteensä yli 900 000 suomalaista. Ne kärsivät epäedullisesta väestökehityksestä ja palveluiden katoamisesta. Seutukaupungit ovat monessa mielessä jääneet perinteisen, maakuntakeskuksia painottuvan aluepolitiikan kannalta väliinpuotoajiksi.

Merkkejä on jo näkyvissä siitä, että seutukaupungeissa pikkuhiljaa heikentynyt näkymä tulevaisuuden elinmahdollisuuksista alkaa kanavoitua toivottomuudeksi. Kansainvälisen tarkastelun perusteella näyttää siltä, että arvaamattomiin seurauksiin johtaneen protestiäänestämisen vahvin kaikupohja on ollut juuri seutukaupunkien tyyppisillä alueilla.

Arto Satonen on tarkastellut ”alueiden kostolle” altistavia kehityskulkuja erityisesti seutukaupunkien näkökulmasta. Tässä kirjasessa käsitellään seutukaupunkien elinvoimaan liittyviä aiheita laaja-alaisesti ja hahmotellaan politiikkasuosituksia, joita toteuttamalla seutukaupunkienkin eteen avautuu toivon polku.